

Stichting
Bedrijfstakpensioenfonds
voor de Schoen-, Leder- en
Lederwarenindustrie

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-,
Leder- en Lederwarenindustrie
Akerstraat 92, 6411 HD Heerlen
Postbus 4471, 6401 CZ Heerlen
Telefoon: 088 - 116 20 00

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41095739

Verslag over het boekjaar
1-1-2016 t/m 31-12-2016

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Meerjarenoverzicht	7
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	9
Financiële positie van PSL	11
Pensioenregeling 2016	14
Communicatie	18
Beleggingen	19
Beleggingen van het fonds	20
Samenvatting actuariel rapport	24
Verzekerdenbestand	29
Uitvoeringskosten	30
Governance	31
Uitbestedingsbeleid	35
Risicomanagement	35
Rapport Raad van Toezicht	
Samenvatting voor het jaarverslag 2016	41
Reactie bestuur op het rapport van de raad van toezicht 2016	43
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Oordeel 2016 van het Verantwoordingsorgaan	45
Reactie bestuur op het oordeel over 2016 van het Verantwoordingsorgaan	51
Toekomstvisie PSL	53

Pagina**Jaarrekening**

Balans per 31 december	56
Staat van baten en lasten	58
Kasstroomoverzicht	60
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	61
Toelichting op de balans per 31 december	66
Gebeurtenissen na balansdatum	71
Toelichting op de staat van baten en lasten	72
Resultaatbestemming	77
Risicoparaagraaf	78

Overige gegevens

Financiering	87
Uitvoering	87
Actuariële Verklaring	88
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	90

Organisatie pensioenfonds

Bestuur	95
Raad van toezicht	97
Verantwoordingsorgaan	97
Uitbestede werkzaamheden	97

Bijlage

Begrippenlijst	101
----------------	-----

Voorwoord

Met genoegen brengen wij u verslag uit over het boekjaar 2016. In dit verslag geven wij u een beeld van de ontwikkelingen in het verslagjaar en de financiële positie eind 2016 van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie (hierna genoemd "het fonds" / "PSL"). Het fonds heeft een stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd te Tilburg. Dit verslag wordt uitgebracht overeenkomstig de statuten van het fonds.

Het verslagjaar stond voor een belangrijk deel in het teken van de versterking van de governance van het fonds. Invulling van vacatures binnen het bestuur en andere fondsorganen en de discussie over het te hanteren bestuursmodel, mede in het licht van de toekomstdiscussie binnen het fonds, hebben in 2016 veel aandacht van het bestuur gevraagd. Het bestuur heeft besloten om het paritaire bestuursmodel te handhaven, aangevuld met twee onafhankelijke bestuursleden. Hiermee wordt extra deskundigheid aan het bestuur toegevoegd. De focus in 2016 op de governance komt terug in de door het bestuur in 2016 opgestelde missie en visie (de korte termijn visie). De versterking van de governance is nagenoeg afgerond in het eerste kwartaal van 2017. Het komende jaar zal daarom in het teken staan van de toekomstdiscussie. Meer hierover leest u in de toekomstvisie van PSL.

Een andere belangrijke ontwikkeling in het verslagjaar was de invoering van het nieuwe Pensioenreglement 2016 bij PSL. Cao-partijen hebben in 2015 besloten de regeling van het fonds aan te passen. Voornaamste wijziging hierbij is de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 65 naar 67 jaar. De verplichtstelling van het fonds is hierop aangepast. Het bestuur heeft de gewijzigde regeling in 2015 vastgelegd in een nieuw Pensioenreglement 2016. Dit reglement is per 1 januari 2016 ingevoerd bij het fonds.

In 2016 was er, evenals het voorgaande jaar, sprake van een reservetekort bij het fonds. Het in 2016 bij DNB ingediende herstelplan liet zien dat het fonds geen extra herstelmaatregelen nodig heeft om naar verwachting binnen de wettelijke hersteltermijn de financiële positie van het fonds op het vereiste niveau te brengen. De financiële positie van het fonds op 31 december 2016 (het wettelijke ijkpunt voor een pensioenfonds) was echter dusdanig dat het bestuur niet tot toeslagverlening heeft kunnen overgaan. De beleidsdekkingsgraad van het fonds was daarvoor ontoereikend. Een belangrijke oorzaak hiervoor vormde de dalende rente, waardoor het fonds meer geld voor de pensioenen moet reserveren. Het was gelukkig niet nodig de pensioenen te verlagen, maar het ziet er niet naar uit dat het fonds de komende jaren de pensioenen zal kunnen verhogen.

Het fonds heeft in 2016 een belangrijke stap gezet in de verdergaande digitalisering van de communicatie. PSL probeert zijn deelnemers meer op de hoogte te houden via de website van het fonds. Zo hebben de deelnemers altijd de meest recente informatie beschikbaar. Om de dialoog met de deelnemers te bevorderen is het fonds in 2016 gestart met een deelnemerspanel. Ook heeft PSL Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker ingevoerd op de website van het fonds.

Het bestuur is na de versterking van de Governance in 2016 overgegaan tot de belangrijke behandeling van vraagstukken als de toekomst van het fonds, het beleggingsbeleid, de behandeling van de risico's en de afstemming en monitoring van het beleid met BSG, AZL, RvT en VO teneinde in 2017 nog beter in control te zijn.

In het vervolg van dit bestuursverslag leest u meer over bovengenoemde ontwikkelingen.

Meerjarenoverzicht

	2016	2015	2014	2013	2012
Aantallen					
Aangesloten ondernemingen	97	96	93	94	100
Deelnemers (incl. arbeidsongeschikten)	1.118	1.094	1.112	1.189	1.271
Gewezen deelnemers	8.315	8.547	9.354	10.089	10.967
Pensioengerechtigden	10.107	10.530	10.197	9.954	10.065
Totaal aantal verzekerden	19.540	20.171	20.663	21.232	22.303
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen	298.584	282.107	271.726	239.760	246.421
Andere voorzieningen	0	0	2.253	1.633	4.105
Reserves					
Reserve algemene risico's	14.929	14.105	13.586	11.988	12.321
Bestemmingsreserve cao-partijen (voorheen WGA-hiaat)	1.557	1.766	1.464	0	0
Overige reserve	9.842	10.709	26.115	25.683	21.229
	26.328	26.580	41.165	37.671	33.550
Bijdragen	4.147	3.557	3.564	3.767	4.047
Pensioenuitkeringen	10.182	10.211	10.135	10.320	10.699
Indexatie per 1 januari volgende boekjaar					
Deelnemers	0,00%	0,10%	0,70%	1,25%	1,10%
Gewezen deelnemers	0,00%	0,10%	0,70%	2,80%	1,60%
Pensioengerechtigden	0,00%	0,10%	0,70%	2,80%	1,60%

	2016	2015	2014	2013	2012
Premiepercentages					
Pensioenregeling	24,00	18,90	18,90	18,90	18,00
VPL-overgangsregeling	n.v.t.	1,40	1,40	1,40	1,40
Beleggingen					
Beleggingen ¹⁾	323.726	308.278	313.253	281.481	283.453
Beleggingsopbrengsten	24.324	1.920	41.383	6.075	38.177
Rendement op basis van total return	8,10%	0,64%	15,04%	2,04%	14,71%
z-score	0,11	0,22	-0,13	1,86	2,53
Actuele dekkingsgraad ²⁾	108,3%	108,8%	114,6%	115,8%	113,6%
Beleidsdekkingsgraad	105,7%	111,2%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

1) Inclusief schulden uit hoofde van derivaten (opgenomen onder de kortlopende schulden).

2) De wijze van de berekening van de rentecurve over de afgelopen jaren is niet gelijk. Vanaf 2015 is de berekeningsdefinitie van de dekkingsgraad gewijzigd.

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

Statutaire doelstelling

Het fonds heeft ten doel het treffen van pensioenvoorzieningen voor de deelnemers en gewezen deelnemers en hun nagelaten betrekkingen in de bedrijfstakken Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie, ter zake van ouderdom, arbeidsongeschiktheid en/of overlijden, tegen een aanvaardbare prijs. Uitvoering van de pensioenregeling vindt plaats conform pensioenreglement en statuten van het fonds.

De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van werkgevers en werknemers. De afspraken met betrekking tot de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling zijn vastgelegd in een uitvoeringsreglement, dat per 1 januari 2008 van kracht is geworden en geldt voor de bij het fonds aangesloten werkgevers. Het uitvoeringsreglement is laatstelijk gewijzigd op 12 april 2017.

De pensioenregeling voorziet voor alle deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een wezenpensioen.

Het bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet vastgesteld en vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn deze door het bestuur als uitgangspunt genomen.

Verplichtstelling

PSL is een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds in de zin van de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000. Die status ligt vast in de beschikking, nr. AI/CK/VCR/961371, Stcrt. 1996, nr. 244, d.d. 12 september 1996, afgegeven door de Minister van Sociale Zaken en is voor het laatst gewijzigd bij beschikking van 18 maart 2016 (Stcrt 2016 nr. 15535, d.d. 23 maart 2016). Op grond van deze zogenaamde verplichtstelling zijn de werkgevers in de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie ten behoeve van de bij hen in dienst zijnde werknemers verplicht tot deelname aan de pensioenregeling van PSL.

Wijziging verplichtstelling

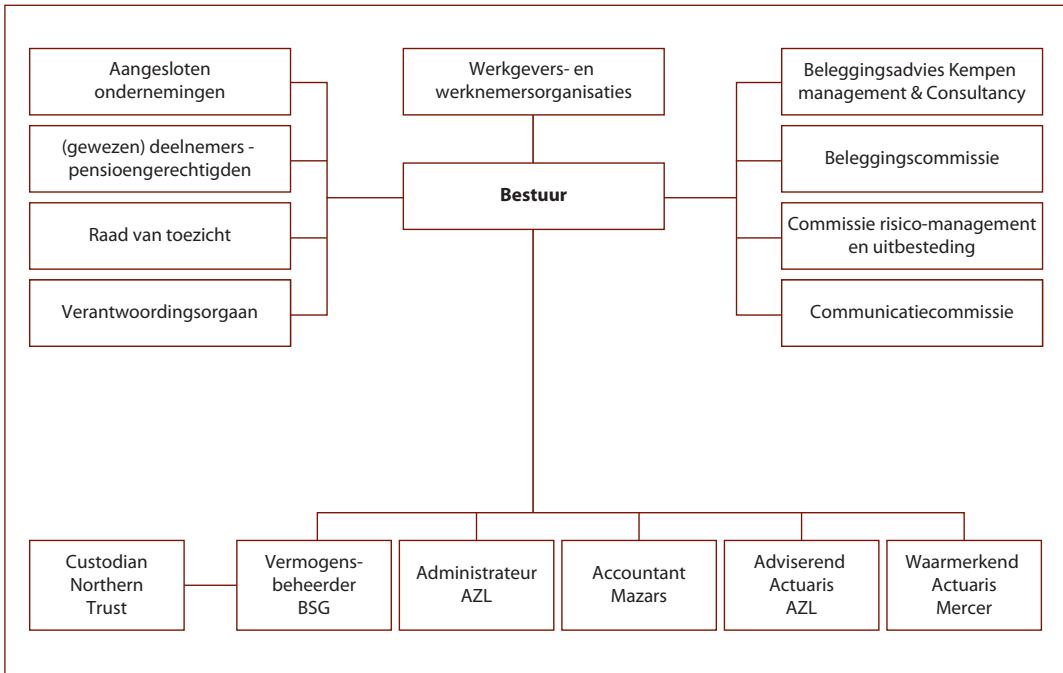
In verband met de verhoging van de AOW-leeftijd naar 67 jaar is door cao-partijen in de bedrijfstak besloten per 1 januari 2016 de pensioenrichtleeftijd te wijzigen van 65 naar 67 jaar. Deze wijziging vormt aanleiding tot wijziging van de verplichtstelling. Het bestuur heeft in januari 2016 namens de georganiseerde werkgevers en werknemers in de bedrijfstak een voorstel tot wijziging van het verplichtstellingsbesluit ingediend bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hierbij heeft het fonds de benodigde representativiteitsgegevens aan het ministerie aangeleverd. Het wijzigingsvoorstel heeft tot doel de verplichtstelling tot deelneming in het bedrijfstakpensioenfonds aan te sluiten bij de verhoogde pensioenleeftijd.

Handhaving verplichtstelling

Werkgevers die onder de verplichtstelling vallen, moeten zich aanmelden bij PSL. Daarnaast heeft PSL de plicht naar de aangesloten deelnemers, werkgevers en andere belanghebbenden om de verplichtstelling uit te voeren en te handhaven. Hiertoe voert PSL periodieke controles uit ter de handhaving van de verplichtstelling van PSL. Deze controles hebben tot doel vast te stellen of alle werkgevers die onder de verplichtstelling vallen daadwerkelijk zijn aangesloten. De bevoegdheid inzake het verlenen van vrijstelling van de verplichtstelling van PSL en vrijwillige toetreding tot de pensioenregeling berust bij het bestuur.

In het verslagjaar zijn er 7 nieuwe ondernemingen verplicht aangesloten bij PSL. In totaal waren eind 2016 97 ondernemingen aangesloten. Van deze ondernemingen zijn 9 ondernemingen vrijwillig aangesloten bij het fonds.

Organigram

Missie, visie en strategie

Missie

PSL wil een betrouwbaar en transparant pensioenfonds zijn dat de belangen van alle stakeholders op een evenwichtige wijze vertegenwoordigt. PSL verzorgt een door sociale partners afgesproken pensioenvoorziening tegen een aanvaardbare en stabiele premie, waarbij het streven is de koopkracht voor de deelnemers en gepensioneerden zo veel mogelijk te behouden. Het pensioen en vermogensbeheer van het fonds wordt daarbij maatschappelijk verantwoord, kostenefficiënt en risicobewust uitgevoerd.

Visie

PSL streeft naar een goede pensioenvoorziening om de koopkracht van de deelnemers en gepensioneerden in de toekomst zo goed mogelijk te handhaven voor zover de financiële positie van het fonds dat toelaat. Gelet op de aanhoudende krimp in de bedrijfstak is een oriëntatie noodzakelijk op de middellange termijn toekomst van het fonds om zodoende een bestendige uitvoering van de pensioovereenkomsten te waarborgen. De belangen van deelnemers staan hierbij centraal. Bij een goede pensioenvoorziening past een goede governance van het fonds. PSL streeft voor de korte termijn naar versterking van het bestuur en verlichting van de bestuurlijke druk.

Strategie

Het bestuur heeft in het verslagjaar besloten om de toekomstdiscussie binnen het fonds in 2017 te intensiveren. Onderdeel daarvan is het vastleggen van de actuele toekomstvisie van PSL in de strategieomschrijving. Het bestuur zal hierbij de belangrijkste pijlers voor de strategie aangeven. Beoogd is de nieuwe strategieomschrijving in 2017 te formaliseren. De werkgroep Toekomst PSL (voorheen tijdelijke commissie Toekomst PSL) zal het bestuur hieromtrent adviseren.

Financiële positie van PSL

(Beleids)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van PSL bedroeg ultimo 2016 105,7% (ultimo 2015 was dit 111,2%).

Het verloop van de feitelijke dekkingsgraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

	Pensioen- vermogen	Technische voorziening	Feitelijke dekkings- graad 2016	Feitelijke dekkings- graad 2015
Primo	306.921	282.107	108,8%	114,6%
Beleggingsopbrengsten	24.324	23.669	-0,5%	-4,9%
Premie	2.533	3.779	-0,6%	-1,1%
Waardeoverdrachten	-43	-12	0,0%	0,0%
Kosten	-409	-409	0,0%	0,0%
Uitkeringen	-10.182	-10.394	0,4%	0,7%
Kanssystemen	311	-476	0,3%	0,2%
Toeslagverlening	0	0	0,0%	-0,1%
Overige mutaties TV	0	323	-0,1%	-0,3%
Andere oorzaken	-100	-3	0,0%	-0,3%
Ultimo	323.355	298.584	108,3%	108,8%

Reële dekkingsgraad

Daarnaast is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Ultimo 2016 bedroeg de reële dekkingsgraad 86,8% (ultimo 2015 was dit 91,3%). Ultimo 2016 bedroeg de marktwaardedekking (= de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden beide berekend met behulp van de markttrente) 109,6% (ultimo 2015: 105,2%).

Vereist eigen vermogen en herstelplan

Het vereist eigen vermogen bedroeg per 31 december 2016 117,8%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad van PSL onder de vereiste dekkingsgraad en is er sprake van een reservetekort.

PSL heeft, conform de daarvoor geldende richtlijnen onder het FTK, een herstelplan ingediend bij DNB.

In het herstelplan wordt uitgegaan van een hersteltermijn van 10 jaar. Het fonds hanteert hierbij de maximaal toegestane rendementen conform de regeling Parameters. Het fonds hoeft geen aanvullende maatregelen te treffen om binnen de in het herstelplan gehanteerde hersteltermijn uit de herstel te komen.

Het herstelplan kunt u vinden op de website van PSL.

Het bestuur heeft in februari 2016 besloten dat het fonds het herstelplan begin 2017 zal actualiseren op basis van de financiële situatie ultimo 2016. Het bestuur kiest hiermee voor de door DNB geboden optie 'uitgesteld actualiseren' om zo te voorkomen dat het fonds een 'gebroken jaar' hanteert bij het actualiseren van het herstelplan. Hiermee wordt aansluiting gerealiseerd van het herstelplan op de jaarwerkcyclus van het fonds. Met dit besluit komt het bestuur tegemoet aan de wens van DNB om herstelplannen op hele jaren te actualiseren.

In het eerste kwartaal van 2017 heeft de jaarlijkse actualisatie van het herstelplan plaatsgevonden. Het geactualiseerde herstelplan is tijdig voor 1 april 2017 ingediend bij DNB. Ook op grond van dit herstelplan hoeft PSL geen aanvullende maatregelen te treffen om binnen de in het herstelplan gehanteerde hersteltermijn uit de herstel te komen.

Haalbaarheidstoets

De lange termijn risicohouding van het fonds komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets.

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. De economische scenario's die hierbij worden gebruikt zijn voorgeschreven door DNB.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds.

Voor de lange termijn heeft het fonds de volgende grenzen van het verwacht pensioenresultaat vastgesteld en in de ABTN vastgelegd:

- de ondergrens van het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau, uitgaande van een financiële positie waarbij bij aanvang wordt voldaan aan de hoogte van het vereist eigen vermogen bedraagt 88%;
- de ondergrens van het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau, uitgaande van de feitelijke financiële positie bedraagt 88%;
- de maximale afwijking van het verwacht pensioenresultaat bij het slechtweersscenario, uitgaande van de feitelijke financiële positie bedraagt 25%.

Ons fonds heeft in 2015 een eerste haalbaarheidstoets uitgevoerd, de aanvangshaalbaarheidstoets.

Bij de aanvangshaalbaarheidstoets dient te worden voldaan aan alle gestelde normen. Vanaf 2016 laat ons fonds vóór 1 juli een jaarlijkse haalbaarheidstoets uitvoeren. Bij de jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt door het fonds getoetst of aan de normen wordt voldaan die behoren bij de feitelijke financiële positie van het fonds. Het Bestuur evalueert de resultaten. Indien één van de normen niet gehaald wordt, treedt het fonds in overleg met cao-partijen om te zien of maatregelen genomen moeten worden. Daarnaast informeert het Bestuur de Raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan over de uitkomsten.

De in 2015 door Sprenkels & Verschuren voor het fonds uitgevoerde aanvangshaalbaarheidstoets liet zien dat het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau voldeed aan de norm die het fonds hiervoor gesteld heeft.

Het pensioenfonds heeft vanuit de feitelijke financiële positie van het pensioenfonds per 1 januari 2016 een (jaarlijkse) haalbaarheidstoets laten uitvoeren door Sprenkels & Verschuren teneinde te laten zien dat het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau in voldoende mate aansluit bij de door het fonds gewekte verwachtingen over het pensioenresultaat, rekening houdend met de gekozen ondergrens. Uit deze haalbaarheidstoets wordt inzichtelijk dat:

- a. het verwachte pensioenresultaat boven de vastgestelde ondergrens ligt;
- b. het fonds voldoende herstelcapaciteit heeft om in geval van een eventueel reservetekort binnen de looptijd van een herstelplan te voldoen aan het vereiste eigen vermogen;
- c. het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon van 60 jaar een aandachtspunt van het bestuur is.

Ook de haalbaarheidstoets van 2017 is inmiddels uitgevoerd. Deze toets laat een vergelijkbaar beeld zien als in 2016. De uitkomsten zijn ietsje beter, hetgeen vooral komt doordat DNB een hoger verwacht rendement in de berekeningen heeft voorgeschreven. Daarnaast is

een zogenaamde ondergrens niet gehaald. In het 'slecht weer scenario' hanteren wij als ondergrens dat het pensioenresultaat niet meer dan 25% mag afwijken van het verwachte pensioenresultaat. Die afwijking komt nu uit op 25,2%. Deze overschrijding wordt door PSL formeel gemeld bij de sociale partners. Gezien de geringe afwijking merken wij op dat in onze ogen geen verdere actie noodzakelijk is. Dit zal met sociale partners worden besproken.

Financiële opzet

In de actuariële verklaring worden door de certificerende actuaire opmerkingen gemaakt over het premieniveau en over het vereist eigen vermogen (VEV).

Premiebeleid

De gedempte kostendekkende premie blijkt (evenals in boekjaar 2015) achteraf hoger dan vooraf gedacht. Aangezien wij de vooraf berekende premie in ons beleid meenemen, leidt dit tot de conclusie dat de feitelijk betaalde premie hoger is dan de vooraf vastgestelde premie maar ook lager is dan de achteraf vastgestelde premie. Formeel is aan alle vereisten voldaan. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling geweest om de premie bewust te laag vast te stellen. Dit werd veroorzaakt door omstandigheden die we niet op voorhand voorzien hebben. Wij hechten er aan dat de feitelijke premie vooraf vastgesteld wordt maar deze premie moet structureel toereikend zijn.

Vanwege het bovenstaande zal het bestuur in overleg treden met sociale partners voor een aanpassing van het beleid. Daarbij zal de vooraf vast te stellen premie prudentier moeten worden. Dat kan gerealiseerd worden door een hogere premie, een lagere opbouw of een combinatie hiervan.

Vereist eigen vermogen (VEV)

Het VEV betreft de buffer die wij nodig hebben in relatie tot de relevante risico's. In 2016 wordt een toename van het VEV gezien, waardoor zich de vraag aandient of PSL meer risico's heeft genomen. Dit laatste is niet toegestaan als er sprake is van een reservetekort.

Het kredietrisico (S5) is hoger berekend dan vorig jaar. Ondanks dat PSL het beleid in 2016 niet gewijzigd heeft, is toch gebleken dat het kredietrisico feitelijk toegenomen is (er kwamen meer beleggingen met lagere rating). Binnen het mandaat van BSG is dat mogelijk. Hier dient zich dus de vraag aan of dit mandaat volledig adequaat in het VEV ultimo 2015 is meegenomen, danwel of het mandaat ingeperkt moet worden.

Alles overziende, is het bestuur van mening dat in 2016 geen sprake is van beleidsmatige keuzes die tot een hoger risico hebben geleid. De toename van het VEV die desondanks plaatsvond is uitlegbaar en acceptabel. Wij gaan nader bezien in hoeverre het mogelijk en wenselijk is om dit soort fluctuaties in het VEV te beperken.

Z-score 2016 en performancetoets

De z-score laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de gehanteerde benchmark. Een positief getal betekent dat de beleggingen van PSL het beter deden dan de markt. Een negatief getal betekent dat de beleggingen het juist slechter deden. Ook de kosten tellen mee in de berekening. Pensioenfondsen berekenen elk jaar een z-score. Ook doen ze elk jaar een performancetoets. Deze toets geeft de z-score over een periode van vijf jaar. Als de performancetoets negatief is, is vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds mogelijk. De performancetoets is negatief als de uitkomst lager is dan 0. De z-score in 2016 is +0,11. De performancetoets over de periode januari 2012 tot en met december 2016 bedraagt +1,62. Daarmee blijft de performancetoets boven het vereiste minimum van nul. Er is geen grond voor vrijstelling.

Pensioenregeling 2016

Per 1 januari 2016 is een nieuw pensioenreglement in werking getreden. Dit reglement wordt aangehaald als Pensioenreglement 2016. Opgebouwde aanspraken met pensioenrichtleeftijd 65 jaar in Pensioenreglement 2006 zijn per 1 januari 2016 omgezet in aanspraken met pensioenrichtleeftijd 67 jaar in Pensioenreglement 2016.

Het pensioenreglement 2016 heeft de volgende kenmerken:

Pensioensysteem	Middelloon met voorwaardelijke toeslagverlening
Pensioenrichtleeftijd	67 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,60%
Opbouw% partnerpensioen	70% van het te bereiken ouderdomspensioen
Partnerpensioen	spaarbasis
Maximum salaris	€ 59.039
Franchise	€ 13.550
Maximum pensioengrondslag	€ 45.489

Voor het actuele pensioenreglement wordt verwezen naar de website van het fonds: www.bpf-psl.nl

VPL-regeling

Tot 2014 had het fonds, naast de eerder in dit verslag vermelde statutaire doelstelling, voorts ten doel het uitvoeren van de regelingen van de Stichting Vrijwillig Vervroegde Uittreding Lederindustrie (VUL), de Stichting Uittreden en Overgangsregeling Schoenindustrie (SUOS) en de Stichting Uittreden en Overgangsregeling Lederwarenindustrie (SUOL) in het kader van de Overgangsregeling Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie. Vorengenoemde stichtingen zijn door de besturen van deze stichtingen ontbonden in 2012 en 2013. Alle rechten en plichten van deze stichtingen zijn vervolgens overgedragen aan PSL. De afwikkeling van de rechten voortvloeiend uit deze regelingen is in 2015 afgerond. Cao-partijen hebben besloten de resterende middelen vanaf 2017 aan te willen wenden voor een korting op de werknemersbijdrage aan de premie.

Premiebeleid

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendekkende premie zoals berekend conform de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN), tenzij aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaanmaking van kortingen is voldaan.

Overzicht van de opbouw van de feitelijke premie, de gedempte kostendekkende premie en de zuivere kostendekkende premie van PSL in 2016:

	2016	2015
De kostendekkende premie is als volgt samensteld:		
- Actuarieel benodigd	4.343	4.529
- Opslag in stand houden vereist vermogen	725	485
- Opslag voor uitvoeringskosten	1.212	1.151
- Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	6.280	6.165
De ex-post gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
- Actuarieel benodigd	2.950	1.982
- Opslag in stand houden vereist vermogen	493	212
- Opslag voor uitvoeringskosten	1.212	1.151
- Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	4.655	3.345
De ex-ante gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
- Actuarieel benodigd	2.833	2.034
- Opslag in stand houden vereist vermogen	368	209
- Opslag voor uitvoeringskosten	662	527
- Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	3.863	2.770
De feitelijke premie is als volgt samensteld:		
- Actuarieel benodigd	2.833	1.982
- Opslag in stand houden vereist vermogen	368	212
- Opslag voor uitvoeringskosten	662	1.151
- Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	-180
- Premiemarge	284	0
	4.147	3.165

Bovenstaande uitsplitsing is geen wettelijk voorgeschreven methodiek, maar wel in lijn met artikel 130a PW.

Het verschil tussen de ex-ante (vooraf) en de ex-post (achteraf) berekende gedempte kostendekkende premie is aanzienlijk. Dit wordt veroorzaakt door hogere uitvoeringskosten en een hogere solvabiliteitsopslag die bij het vooraf vaststellen niet te voorzien waren.

Formeel is aan de wettelijke eisen voldaan, maar dergelijke verschillen zijn niet wenselijk. PSL wenst haar financiële opzet zodanig aan te passen dat beide premies voortaan aanzienlijk dichterbij elkaar liggen. Daartoe zal overleg met sociale partners gevoerd worden.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

Het bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen en de aanspraken kunnen worden verhoogd. De voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de middelen van het fonds. De premie bevat dus geen opslag voor toeslagverlening en er is geen bestemmingsreserve gevormd. Aan verhoging in enig jaar kunnen geen rechten worden ontleend in toekomstige jaren.

PSL hanteert de prijsindex als maatstaf. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat het fonds op lange termijn een pensioenresultaat van 88% verwacht. Vanwege de actuele dekkingsgraad verwacht PSL voor de kortere termijn niet te kunnen indexeren.

Het bestuur heeft ultimo 2015 besloten om, gelet op de financiële situatie van PSL en conform het toeslagenbeleid, per 1 januari 2016 gedeeltelijke toeslagen te verlenen. De opgebouwde pensioenaanspraken van deelnemers en de ingegane pensioenen en premievrije aanspraken zijn per 1 januari 2016 verhoogd met 0,1%.

Het bestuur heeft in december 2016 de methodiek voor de toeslagverlening vastgesteld en is akkoord gegaan met door de adviserend actuaris opgestelde pro forma berekeningen voor de toeslagverlening per 1 januari 2017. Het daadwerkelijke percentage aan toeslagverlening is in januari 2017 vastgesteld, op basis van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2016. Hierbij wordt de beleidsstaffel voor de toeslagverlening gevolgd. Voor de toepassing van de beleidsstaffel wordt uitgegaan van de dekkingsgraad per 31 december 2016. Aanvullend is getoetst op toekomstbestendigheid zoals voorgeschreven door DNB en is bij de toeslagverlening rekening gehouden met de ondergrenzen die zijn opgenomen in de risicohouding van het fonds. Vorengaande heeft geleid tot het besluit van het bestuur om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2017 niet te verhogen.

De prijzen (afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens) stegen volgens het CBS in de periode oktober 2015 tot en met september 2016 met 0,2%. Als er een volledige toeslag was verleend per 1 januari 2017, dan zou de toeslag 0,2% hebben bedragen.

De totale toeslagachterstand per 1 januari 2017 is inzichtelijk gemaakt in onderstaande tabellen:

Toeslagachterstand

Voor actieve deelnemers:

	Toeslag o.b.v. loon- ontwikkeling en vanaf 2015 o.b.v. prijsindex	Toegekende toeslag	Cumulatieve achterstand
01-01-2009	2,0%	1,8%	0,2%
01-01-2010	1,5%	1,5%	0,2%
01-01-2011	1,0%	1,0%	0,2%
01-01-2012	1,0%	0,0%	1,2%
01-01-2013	1,5%	1,1%	1,6%
01-01-2014	1,25%	1,25%	1,6%
01-01-2015	1,0%	0,7%	1,9%
01-01-2016	0,8%	0,1%	2,6%
01-01-2017	0,2%	0,0%	2,8%

Voor inactieve deelnemers:

	Toeslag o.b.v. prijs- index	Toegekende toeslag	Cumulatieve achterstand
01-01-2009	3,2%	2,9%	0,3%
01-01-2010	0,3%	0,3%	0,3%
01-01-2011	1,5%	1,5%	0,3%
01-01-2012	2,6%	0,0%	2,9%
01-01-2013	2,3%	1,6%	3,6%
01-01-2014	2,8%	2,8%	3,6%
01-01-2015	1,0%	0,7%	3,9%
01-01-2016	0,8%	0,1%	4,6%
01-01-2017	0,2%	0,0%	4,8%

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

PSL heeft een communicatiecommissie. De communicatiecommissie ontwikkelt het communicatiebeleid, adviseert het bestuur en is verantwoordelijk voor de uitvoering.

In september 2016 is het communicatiebeleidsplan 2016-2018, na positief advies van het verantwoordingsorgaan, definitief vastgesteld door het bestuur. Bij de totstandkoming van het communicatiebeleidsplan is gebruik gemaakt van eerdere evaluaties en communicatieacties. De door het bestuur vastgestelde missie en visie zijn als vertrekpunt genomen voor het nieuwe communicatiebeleidsplan. Ook de uitgangspunten zoals vastgelegd in de Wet pensioencommunicatie zijn meegenomen.

Communicatie deelnemers, pensioengerechtigden en slapers

In het verslagjaar is via alle communicatiemiddelen van het fonds gecommuniceerd over de financiële situatie van PSL en het herstelplan, zoals via de website, de pensioenkrant en de nieuwsbrief. In het verslagjaar hebben de deelnemers in het voorjaar en in het najaar een pensioenkrant ontvangen en de pensioengerechtigden een nieuwsbrief. Ook de wijziging van de pensioenregeling per 1 januari 2016 (nieuw pensioenreglement 2016) was een belangrijk onderwerp in de communicatie. In samenhang daarmee hebben de deelnemers in 2016 twee keer een UPO ontvangen: een UPO met de stand 31 december 2015 en een UPO met de stand 1 januari 2016. Zo konden de deelnemers de UPO's naast elkaar leggen en bekijken wat de wijziging van de regeling voor hen betekent.

Digitalisering is een van de speerpunten in het communicatiebeleidsplan van PSL. Het fonds stimuleert het gebruik van digitale tools zoals de website en 'Mijn Pensioencijfers', de beveiligde omgeving van de website. Want daar kunnen deelnemers, pensioengerechtigden en slapers 24/7 terecht voor informatie en voor het zelf regelen van hun pensioenzaken.

PSL vindt het belangrijk om het gesprek met deelnemers aan te gaan. Daarom is PSL in 2016 gestart met een deelnemerspanel. Dat leidt tot meer binding tussen deelnemers en het fonds. Ook krijgt het fonds meer zicht op de beleving en behoeften van de belanghebbenden. Dat helpt om de communicatie beter af te stemmen, waardoor de kans toeneemt dat de pensioeninformatie beter wordt ontvangen en begrepen.

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker ingevoerd

Pensioen 1-2-3 is nieuw op de website. Iedere pensioenuitvoerder moet deze op grond van de Wet pensioencommunicatie vanaf 1 juli 2016 gebruiken. Vanaf 1 juli 2016 is de Pensioenvergelijker, onderdeel van de Pensioen123, beschikbaar. Het is een checklist die de deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken bij waardeoverdracht. Vanaf 2016 moeten pensioenuitvoerders frequenter gegevens aanleveren bij het Pensioenregister, www.mijnpensioenoverzicht.nl. Vanaf 1 juli 2016 ververst PSL vier keer per jaar de gegevens voor het Pensioenregister.

Werkgeverscommunicatie

In het communicatiebeleidsplan vormen de werkgevers een belangrijke doelgroep en hebben de werkgevers als intermediair kader een belangrijke rol in de communicatie naar deelnemers. In het verslagjaar zijn diverse digitale nieuwsbrieven verzonden waarin de werkgevers zijn geïnformeerd over lopende zaken en actuele ontwikkelingen bij PSL.

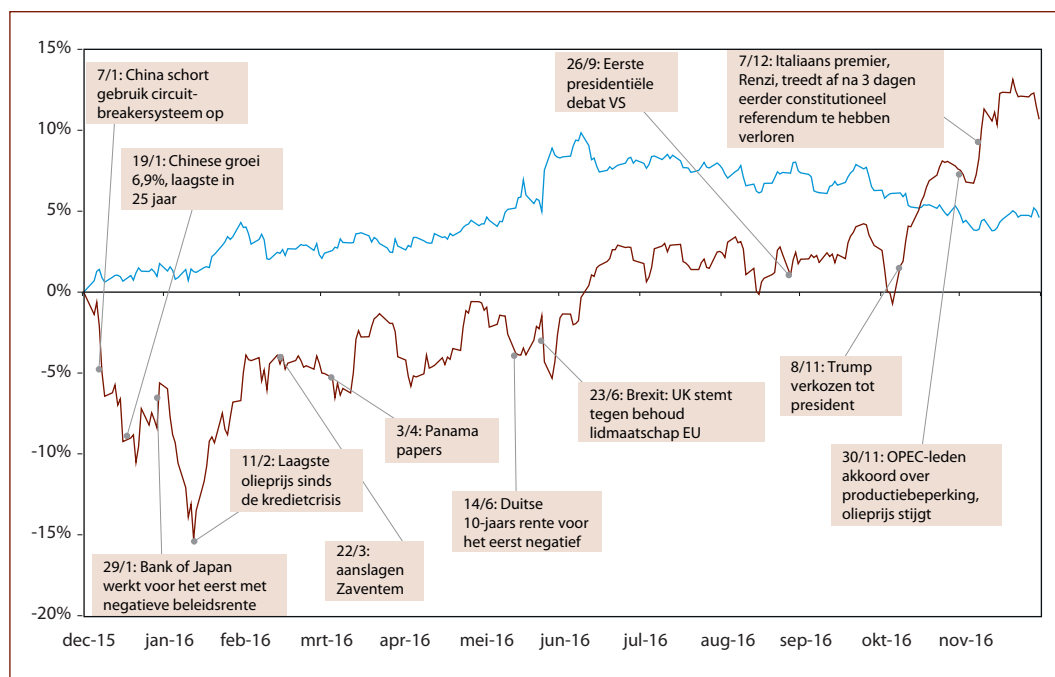
Beleggingen

Externe ontwikkelingen

Financiële markten in 2016

Op de financiële markten zette de opwaartse trend van de afgelopen jaren zich in 2016 voort. Dit blijkt ook uit de positieve rendementen die het pensioenfonds behaalde. Er waren wel gebeurtenissen die het sentiment op de markten tijdelijk negatief beïnvloedden of leken te gaan beïnvloeden. Zo daalden in januari de aandelenkoersen door de afgenomen groei van de Chinese economie en een dalende olieprijs. De koersen stegen daarna echter al weer snel. Negatieve verwachtingen waren er bij de Brexit in het voorjaar en de verkiezing van Trump tot Amerikaanse president in het najaar. De markten bleven zich echter ook na deze gebeurtenissen positief ontwikkelen.

Figuur 1 Tijdslijn belangrijke gebeurtenissen in 2016 en verloop van de MSCI World Index (lichtblauw) en de Citigroup World Govt Bond Index (donkerblauw) in euro

Financiële positie pensioenfonds

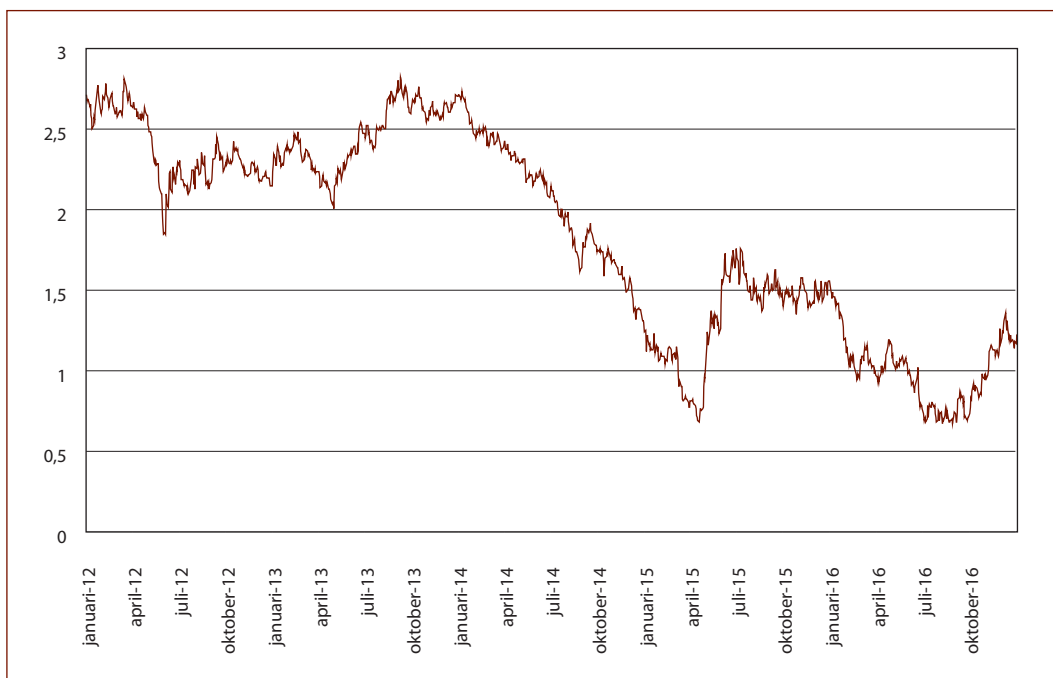
Het fonds behaalde een totaalrendement van 8,1% in 2016 (het genoemde rendement is het nettorendement, het rendement na aftrek van beheer- en transactiekosten). Dit rendement lag boven de langetermijnverwachting van het bestuur. De beleidsdekkingsgraad daalde echter van 111,2% naar 105,7%. Dit had te maken met de marktrente die een groot deel van het jaar daalde. Dit werkte door in de beleidsdekkingsgraad die een gemiddelde is van de afgelopen twaalf maanden. Hierdoor stegen de verplichtingen meer dan het vermogen. Het bestuur heeft er in het verleden voor gekozen om niet het gehele renterisico af te dekken, maar uit te gaan van een gedeeltelijke afdekking. Daardoor is de dekkingsgraad nog voor een deel gevoelig voor een rentedaling. Een dalende rente leidt namelijk tot hogere verplichtingen, wat deels wordt opgevangen door een hogere waarde van de beleggingen.

De reden dat het fonds niet het hele renterisico afdekt, heeft te maken met afwegingen tussen de korte en lange termijnrisico's. Het fonds verwacht dat de negatieve gevolgen voor de haalbaarheid van de doelstelling op korte termijn beperkt zijn als het fonds het renterisico gedeeltelijk afdekt en de rente daalt.

Voor de lange termijn zou een totale afdekking van het renterisico er echter voor zorgen dat het fonds weinig zou profiteren van een rentestijging. Daarnaast geeft de gedeeltelijke renteafdekking ruimte om te investeren in andere beleggingscategorieën als aandelen en vastgoed die naar verwachting op de langere termijn een hoger rendement opleveren dan vastrentende waarden.

De marktrente daalde in 2016 flink tot de verkiezing van Trump. Vanaf dat moment steeg de rente tot het einde van het jaar. Dit had meteen ook een gunstig effect op de dekkingsgraad.

Figuur 2 Renteontwikkeling 20-jaars euroswap; bron: Macrobond

Beleggingen van het fonds

Algemeen

Het pensioenfonds belegt het vermogen om zijn doelstellingen op lange termijn te kunnen halen. Met beleggingsrendementen kan het fonds de pensioenafspraken nakomen en de premies betaalbaar houden. Wanneer de dekkingsgraad het toestaat, kan daarbij nog indexatie van pensioenen volgen. Jaarlijks maakt het fonds een beleggingsplan. Daarbij kijkt het naar de risicohouding van het fonds, de economische omstandigheden en de wettelijke kaders waarbinnen het moet opereren.

De beleggingen spreidt het fonds over drie beleggingscategorieën: aandelen, vastrentende waarden en vastgoed. Deze categorieën zijn verder verdeeld in regio's en subcategorieën. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om Amerikaanse en Europese aandelen en staats- en bedrijfsobligaties. Bij het beleggingsbeleid houdt het fonds rekening met onder andere het valutarisico, het rentemismatchrisico en het zakelijke waardenrisico.

Rendementen per strategische asset categorie

	Strategische mix	Rendement
Vastrentende waarden	60%	5,9%
Aandelen	30%	6,5%
Vastgoed	10%	5,4%

Over 2016 werd een totaalrendement behaald van 8,1% (inclusief rendement op valuta- en rentederivaten ter afdekking van risico's). De reden dat het rendement op de totale portefeuille hoger is dan de hoogste strategische assetcategorie heeft te maken met de timing van de jaarlijkse herbalancering. Daarnaast droegen de swaps voor de renteaafdekking bij aan het totaal rendement op de portefeuille. In mei werden aandelen bijgekocht die het vanaf dat moment erg goed deden en met dat vermogen was in de eerste vijf maanden al aanzienlijk geprofitteerd van de prijsstijging van obligaties als gevolg van de rentedaling.

Strategisch beleggingsbeleid

Een belangrijk onderdeel van het beleggingsbeleid richt zich op de beheersing van het rentemismatchrisico in de balans van het pensioenfonds. De waarde van de pensioenverplichtingen is gevoelig voor veranderingen in de rente. Wanneer de rente daalt, stijgen de pensioenverplichtingen. Een rentedaling leidt ook tot een hogere waarde van de obligatieportefeuille en de rentederivaten. Dit compenseert ten dele de waardestijging van de verplichtingen, zij het dat de verplichtingen een grotere rentegevoeligheid hebben. De waarde van de aandelen- en vastgoedportefeuille wordt ook beïnvloed door het niveau van de rente, maar op de korte termijn is er geen sprake van een expliciet verband.

In de volgende tabel is de verdeling over de vermogenscategorieën ultimo 2016 gegeven (PF staat voor pensioenfonds en BM staat voor benchmark).

Beleggingsportefeuille naar categorieën

	2016			2015		
	EUR	PF %	BM %	EUR	PF %	BM%
Vastrentende waarden	173,3	53,5%	55,3%	197,3	64,0%	61,9%
Aandelen	105,5	32,6%	30,9%	56,4	18,3%	20,4%
Vastgoed	29,8	9,2%	9,1%	34,5	11,2%	11,2%
Commodities	–	0,0%	0,0%	7,4	2,4%	2,4%
Nominale renteswaps	16,2	5,0%	5,0%	13,1	4,2%	4,2%
Banktegoeden	0,1	0,0%	0,0%	0,1	0,0%	0,0%
Overig	-1,1	-0,3%	-0,3%	-0,3	-0,1%	-0,1%
	323,8	100,0%	100,0%	308,4	100,0%	100,0%

Wijzigingen strategisch beleggingsbeleid

Het pensioenfonds implementeerde in 2016 aanpassingen in de beleggingsportefeuille. Het bestuur heeft in 2015 besloten de verdeling over de beleggingscategorieën aan te passen en de renteaftdekking te verlagen. Ook werd besloten de beleggingscategorie Commodities te verkopen. Basis voor deze besluiten is de ALM-studie die het bestuur in 2015 heeft laten uitvoeren. Tevens was een strategische asset allocatie-onderzoek voor het toevoegen van onder andere Nederlandse Woninghypotheken en defensieve aandelen onderdeel van dit besluit.

Beleggingsrendementen 2016

2016 was een goed beleggingsjaar (alle hieronder genoemde rendementen zijn nettorendementen, dus na aftrek van beheer- en transactiekosten). Het pensioenfonds behaalde in 2016 een totaalrendement van 8,1% (benchmark: 8,0%) (inclusief rendement op derivaten ter afdekking van rente- en wisselkoersrisico's). Hierbij was het rendement van de aandelenportefeuille 6,5% (benchmark: 6,9%). Dit had te maken met de opwaartse trend van de aandelenkoersen van de afgelopen jaren die ook in 2016 aanhield. Ook de vastrentende waarden kenden een goed beleggingsjaar met een rendement van 5,9% (benchmark: 5,9%). Tot slot was het rendement op het vastgoed positief met 5,4% (benchmark: 3,7%). De oorzaak was de lage rente.

Totaal rendement in %

	2016			2015		
	weging %	Rendement PF %	Rendement BM %	weging %	Rendement PF %	Rendement BM %
Vastrentende waarden	53,5%	5,9%	5,9%	64,0%	-0,1%	-0,9%
Aandelen	32,6%	6,5%	6,9%	18,3%	4,2%	2,3%
Commodities	0%	9,2%	9,1%	2,4%	-3,3%	-33,4%
Vastgoed	9,2%	5,4%	3,7%	11,2%	17,3%	15,5%
Nominale renteswaps	5,0%	1,3%	1,3%	4,2%	-0,5%	-0,5%
Banktegoeden	0,0%	3,7%	0,0%	0,0%	0,4%	0,0%
Overig	-0,3%	-0,1%	0,0%	-0,1%	0,0%	0,0%
Totaal	100,0%	8,1%	8,0%	100,0%	0,6%	0,3%

Het beleggingsjaar 2016 is grofweg op te splitsen in twee delen. In het begin van het jaar was er stress door mogelijk besmettingsgevaar van Chinese groeivertraging, zwakke financiële sector (Deutsche Bank), dalende rente en een verder dalende olieprijs. Deze stress kwam snel tot een hoogtepunt in februari toen de olie haar laagste prijs bereikte. De OPEC deed er alles aan de olieproductie op peil te houden om zo haar inkomsten te verzekeren en concurrentie (bijvoorbeeld Amerikaanse schaliegasproducenten) te verzwakken. Veel marktvoorsers hadden een stabilisatie in 2015 verwacht. Na de verbetering van het sentiment in februari stond er een aantal geopolitieke gebeurtenissen op de agenda: de Britten stemden voor het verlaten van de Europese Unie, Donald Trump werd verkozen tot president in de Verenigde Staten en in Italië werd er tegen constitutionele hervormingen gestemd.

Van al deze uitkomsten werd een negatieve marktreactie verwacht. Tot de verrassing van beleggers bleven deze uit en hebben aandelenindices de stijging, die was ingezet op februari, doorgezet. Zelfs een tweede renteverhoging door het stelsel van centrale banken (Fed) in de VS in december heeft deze rally niet kunnen keren. De economie in de VS is op koers en de Fed is van mening dat de beleidsrente weer naar een 'normaal' niveau kan worden verhoogd. De Europese centrale bank besloot in het vierde kwartaal juist het huidige stimuleringsprogramma met negen maanden te verlengen. Met het programma wordt vanaf april 2017 maandelijks voor

€ 60 miljard aan obligaties opgekocht om zodoende de rente laag te houden en de economie te stimuleren. De markten reageerden positief waardoor aandelenindices naar nieuwe hoogtes gebracht werden. Zo kwam de Dow Jones Industrials in de VS voor het eerst in de geschiedenis in de buurt van het 20.000 puntniveau. De verkiezing van Trump en de relatief gunstige economische cijfers stuwden de inflatieverwachtingen in de tweede helft van het jaar.

Gevoerd beleid

Het fonds heeft de vermogensbeheerder Blue Sky Group beperkte discretionaire ruimte gegeven om binnen bandbreedtes tactisch beleid te voeren met betrekking tot de verdeling van het vermogen over en binnen beleggingscategorieën. Het fonds is begin dit jaar op hoofdniveau gestart met een licht onderwogen positie in aandelen ten gunste van obligaties. Bij de jaarlijkse herbalancerings heeft Blue Sky Group besloten om deze positie te neutraliseren. In december is Blue Sky Group op hoofdcategorie overwogen aandelen gegaan ten laste van staatsobligaties.

Binnen de beleggingscategorieën heeft Blue Sky Group de regioverdeling gedurende het jaar binnen aandelen gewijzigd.

De overwogen positie Europese aandelen is gedurende de eerste helft van het jaar in twee stappen geneutraliseerd ten gunste van aandelen uit Noord Amerika en Low vol. In de tweede helft van het jaar heeft Blue Sky Group de onderwogen positie in aandelen Emerging Markets versus de overwogen positie in Low vol aandelen geneutraliseerd. Einde van het jaar is Blue Sky Group onderwogen Europese aandelen en overwogen Noord-Amerikaanse aandelen gegaan.

Valuta-risico

Het pensioenfonds past valuta-afdekking toe om risico te beperken. In 2016 werden de valutaposities in Amerikaanse dollars, Britse ponden, Japanse yens en Australische dollars voor 100% afgedekt naar de euro.

Renterisico

De strategische renteafdekking is 52,5% (op marktrente) met een bandbreedte van 5% naar boven en naar beneden. De strategische renteafdekking is tijdens het boekjaar niet gewijzigd (in 2015 was de afdekking 55,0%).

De feitelijke renteafdekking ultimo 2016 is 45,6% en valt dus buiten de bandbreedte. Het meetmoment speelt hierbij echter een belangrijke rol. Ultimo 2016 was er sprake van een forse rentedaling. Kort na ultimo 2016 was er echter weer sprake van een rentestijging. Uit praktische overwegingen heeft het fonds ultimo 2016 niet direct gehandeld om de portefeuille weer binnen de bandbreedte te brengen. Dit omdat de markt einde jaar illiquide is en transacties dan onvoordelig kunnen uitpakken. Het bestuur is van mening dat het overschrijden van de bandbreedte hiermee plausibel verklaard is. Wel zal deze mogelijkheid in het beleid worden vastgelegd.

Er kan op verschillende manieren naar renterisico gekeken worden. Hierboven wordt uitgegaan van marktrente. In de pensioenwereld wordt echter ook gewerkt met de zogenaamde UFR-rente. De UFR-rente is stabielere dan de marktrente, waardoor eenzelfde beleid leidt tot een hoger afdekkingspercentage. Zo is bijvoorbeeld op pagina 79 van dit verslag een afdekking van 67,0% te zien. 45,6% op marktrente is ultimo 2016 hetzelfde als 67,0% op UFR-rente.

Verantwoord beleggen

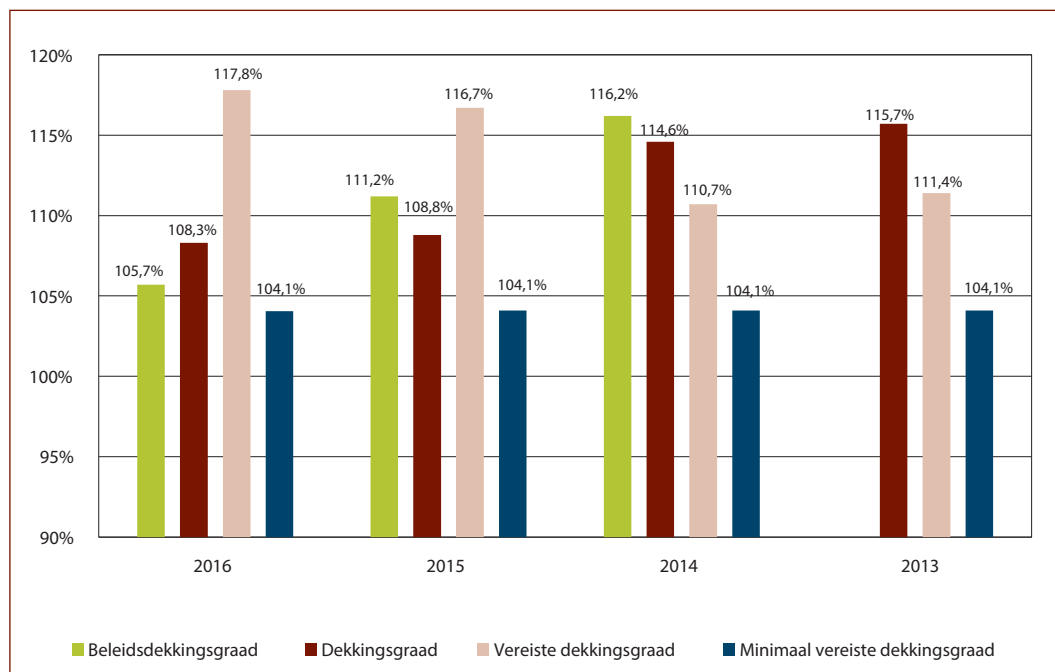
Verantwoord beleggen is in algemene zin beleggen waarbij de belegger rekening houdt met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Ook kan het de beïnvloeding van bedrijven, overheden en andere relevante factoren vanuit deze aandachtspunten inhouden. De visie van het bestuur is dat beleggingsbeleid in eerste instantie is gericht op het behalen van een zo goed mogelijk rendement tegen een zo laag mogelijk risico. Uiteraard wil het pensioenfonds daar op een verantwoorde en duurzame manier mee omgaan, maar het beleid op dit gebied is terughoudend. Het uitgangspunt voor de beleggingen van het fonds is dat het alleen belegt in activiteiten die niet bij wet of bij internationale verdragen zijn verboden. In 2017 zal het bestuur onderzoeken of het op het gebied van verantwoord beleggen nadere stappen zal ondernemen.

Samenvatting actuariel rapport

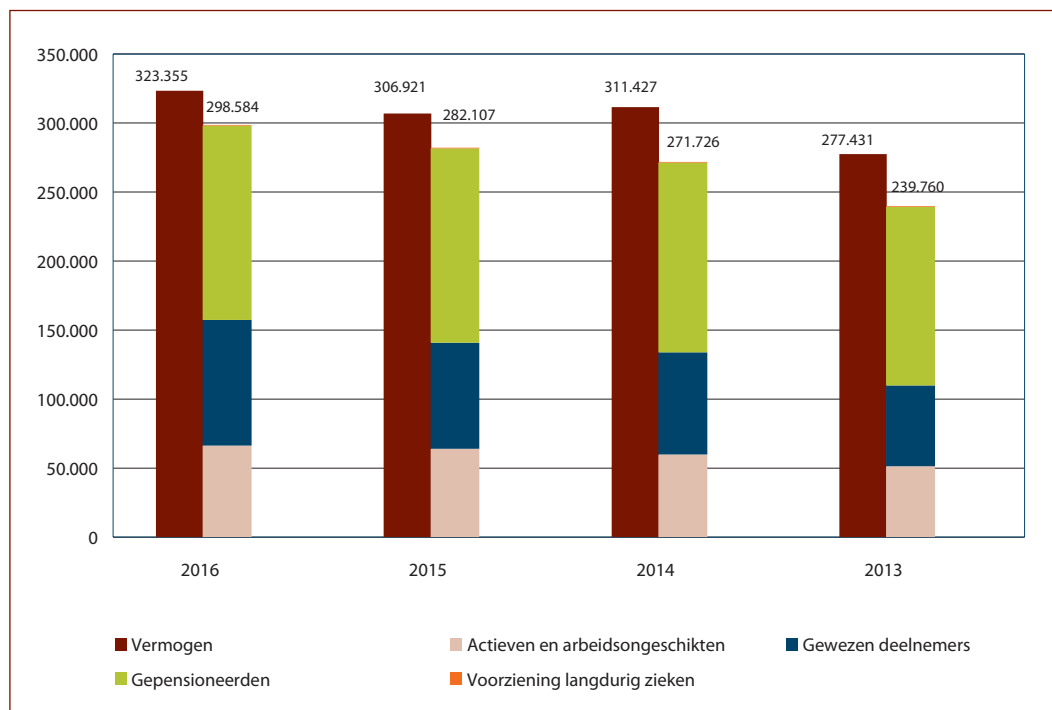
Deze samenvatting toont, naast de ontwikkelingen gedurende het boekjaar, de belangrijkste financiële cijfers van het fonds. Ter vergelijking van de cijfers van het huidige boekjaar zijn referentiecijfers opgenomen.

Financiële positie

De dekkingsgraad liet over het boekjaar een daling zien van 108,8% ultimo 2015 naar 108,3% ultimo 2016. De beleidsdekkingsgraad van het fonds daalde van 111,2% ultimo 2015 naar 105,7% ultimo 2016. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2016 is daarmee lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling van 117,8%. Hierdoor is de financiële positie niet toereikend. Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van de dekkingsgraad, beleidsdekkingsgraad en de (minimaal) vereiste dekkingsgraad zien. De dekkingsgraad is gebaseerd op de technische voorziening waarbij de voorgeschreven rentetermijnstructuur is gebruikt voor de verdiscontering. Er is conform de voorschriften van DNB gebruik gemaakt van de Ultimate Forward Rate (UFR)-methodiek. De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

De volgende grafiek (bedragen in de grafiek x € 1.000,-) geeft het vermogen en de technische voorziening(en) ultimo jaar weer.

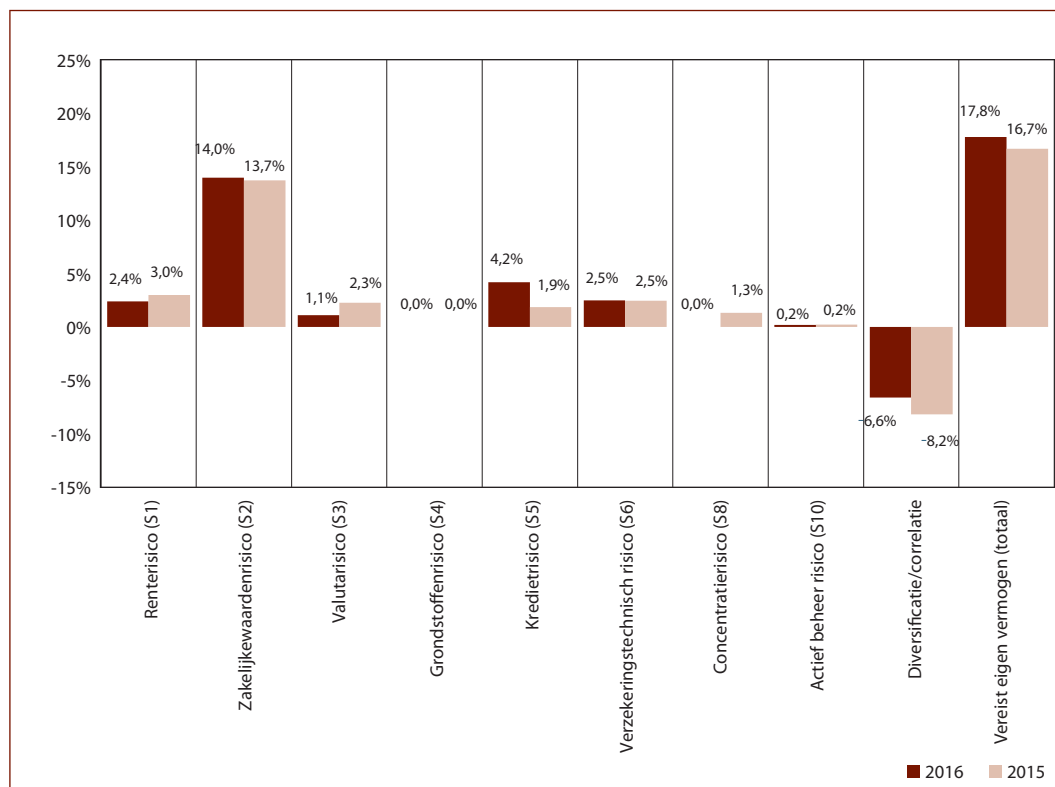
(Minimaal) vereiste financiële positie

De minimaal vereiste dekkinggraad bedraagt 104,1% ultimo 2016.

De vereiste dekkinggraad wordt enerzijds vastgesteld op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en anderzijds op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille. Ultimo 2016 bedraagt de vereiste dekkinggraad 118,9% op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en 117,8% op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille.

Voor de toetsing van de financiële positie wordt de beleidsdekkinggraad ter hoogte van 105,7% getoetst aan de vereiste dekkinggraad op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille, ter hoogte van 117,8%.

De volgende grafiek toont voor 2015 en 2016 de risicocomponenten die onderdeel zijn van de toetsing van het fonds.

In Hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de berekening van het vereist eigen vermogen en worden de onderliggende componenten verder toegelicht.

Herstelplan

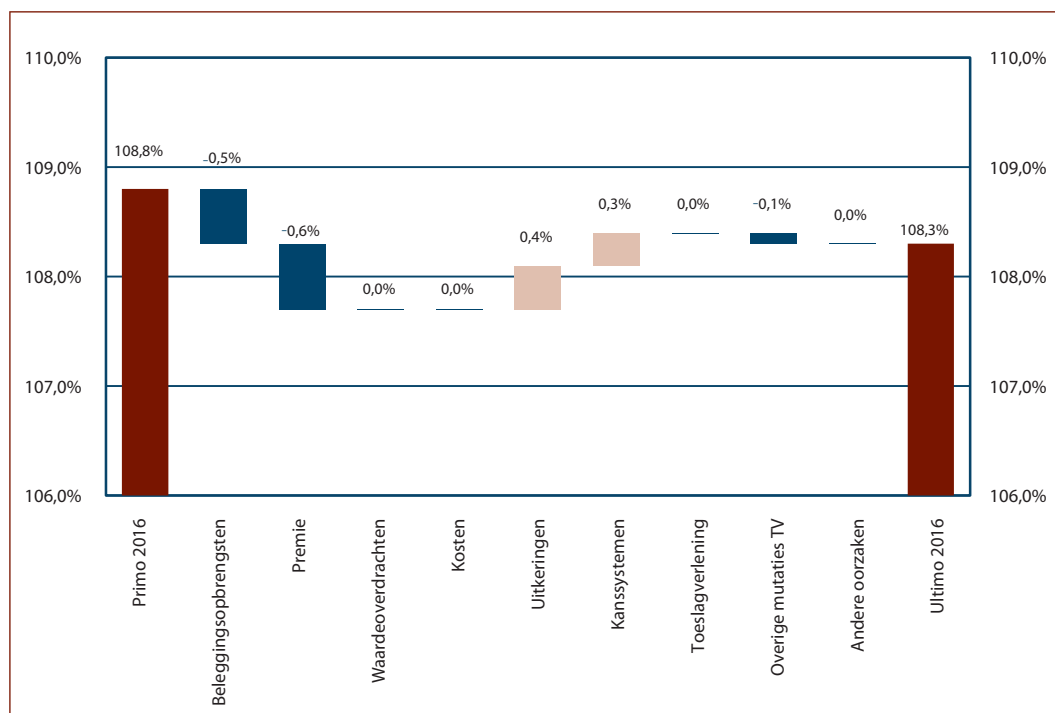
Het fonds kwam ultimo het derde kwartaal van 2015 in een tekort en heeft daarom in december 2015 een herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van 10 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Dit herstelplan voorzag voor ultimo 2016 een beleidsdekkingsgraad van 110,9%, terwijl de werkelijke beleidsdekkingsgraad van 105,7% lager is. Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2017 het herstelplan geactualiseerd. Uit deze actualisatie blijkt dat het fonds naar verwachting binnen de gekozen hersteltermijn herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

Analyse van het resultaat

De daling van de dekkingsgraad van 0,5%-punt in 2016 volgt uit het negatieve resultaat van € 252.000,- in het boekjaar. In 2015 was er een negatief resultaat van € 14.585.000,-. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de volgende grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak. Het effect op de dekkingsgraad van de overgang op de nieuwe AG-prognosetafel en de gewijzigde kostenvoorziening is hierin verantwoord onder "overige mutaties technische voorzieningen" en is als volgt te splitsen:

- Wijziging prognosetafel => -0,2%;
- Wijziging kostenvoorziening => 0,1%.

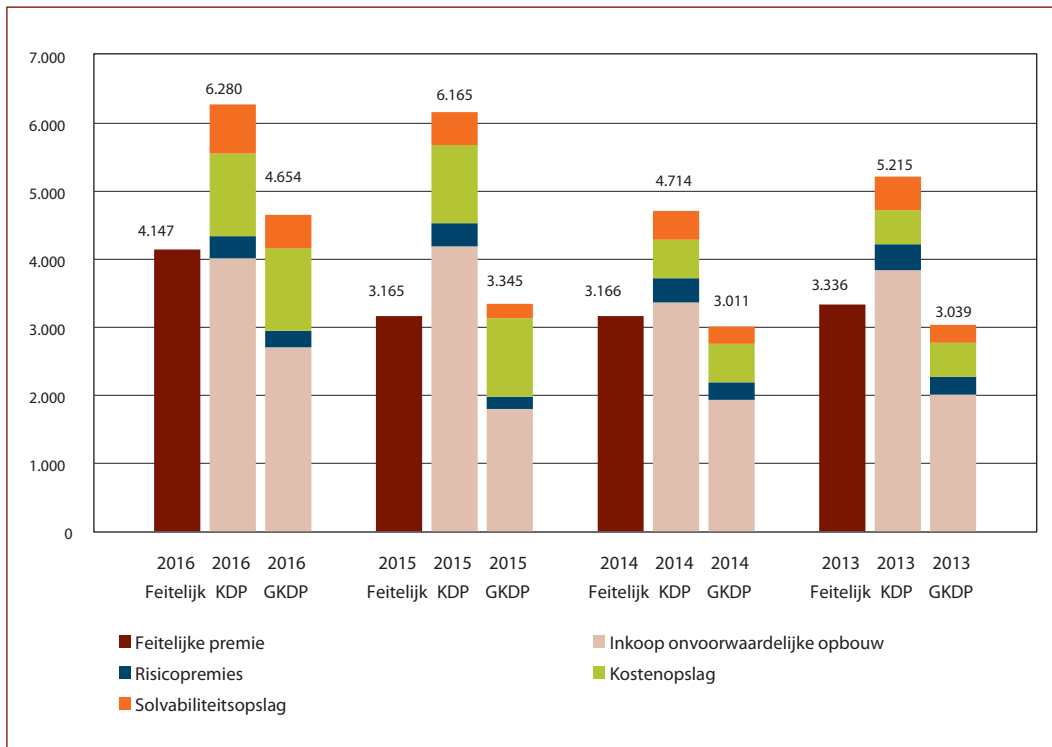
Ten aanzien van de grafiek merken wij op dat alle procentuele resultaten berekend zijn ten opzichte van de financiële positie primo boekjaar. Hierbij is de component “andere oorzaken” de saldopost.

Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie over 2016 is vastgesteld conform de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Dit betekent dat de premie is vastgesteld op basis van een gedempt premiebeleid, rekening houdend met een 120-maandsgemiddeld rente. De ex-post gedempte kostendeekkende premie bedraagt € 4.655.000,-. De feitelijke betaalde premie is met € 4.147.000,- lager dan de ex-post gedempte kostendeekkende premie maar hoger dan de ex-ante gedempte kostendeekkende premie ad. € 3.863.000,-.

De feitelijk betaalde premie (Feitelijk), de zuivere kostendeekkende premie (KDP) en de ex-post gedempte kostendeekkende premie (GDKP) worden in onderstaande grafiek (bedragen in de grafiek x € 1.000,-) weergegeven. Hierbij zijn de zuivere en de gedempte kostendeekkende premie gesplitst conform de vereisten uit de Pensioenwet.

Verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden
Stand per 1 januari 2016	1.094	8.547	10.530
Mutaties door:			
Nieuwe toetredingen	192	-3	0
Ontslag met premievrije aanspraak	-174	174	0
Waardeoverdracht	0	-9	0
Overlijden	-3	-68	-451
Ingang pensioen	-10	-240	440
Afkoop	0	-35	-391
Andere oorzaken	19	-51	-21
Mutaties per saldo	24	-232	-423
Stand per 31 december 2016	1.118 ¹⁾	8.315	10.107

1) Waarvan deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling wegens arbeidsongeschiktheid

130

Specificatie pensioengerechtigden

	2016	2015
Ouderdomspensioen	8.488	8.938
Partnerpensioen	1.602	1.560
Wezenpensioen	17	13
Invaliditeitspensioen	0	19
Totaal	10.107	10.530

Uitvoeringskosten

	2016 ¹⁾	2015 ¹⁾
Pensioenbeheer (pensioenuitvoeringskosten in euro per deelnemer)	€ 165,34	€ 154,77
Vermogensbeheer:		
– Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,33%	0,45%
– Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,15%	0,11%

Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee in deze berekening. De vermelde bedragen sluiten aan op de bedragen die zijn vermeld in de jaarrekening. Voor de specificatie van de pensioenuitvoeringskosten wordt verwezen naar de toelichting op de staat van baten en lasten zoals opgenomen in dit jaarverslag.

Kosten pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten zijn in 2016 € 57.000,- toegenomen ten opzichte van 2015 als gevolg van gestegen uitvoeringskosten en bedragen over 2016 € 1.856.000,-. Voor een verdere specificatie wordt verwezen naar toelichting [21] in de "Toelichting op de staat van baten en lasten".

Kosten vermogensbeheer ²⁾

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden:

- De eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt (€ 525.000,-), waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer, kosten accountant betreffende het vermogensbeheer en kosten met betrekking tot de beleggingsadministratie.
- De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening en bedragen in 2016 € 993.000,-.

Daarnaast worden er nog transactiekosten en aan- en verkoopkosten gemaakt. De totale kosten vermogensbeheer over 2016 bedragen € 1.518.000,-.

1) Bedragen zijn inclusief BTW.

2) De herziene Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie adviseren deze kosten ook in relatie te bekijken tot: a de gekozen beleggingsmix en de bijbehorende benchmarkkosten; b het rendement over een langere termijn, ook in relatie tot het bijbehorende benchmark rendement.

	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie kosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie (bedragen in de tabel x € 1.000,-)				
Vastgoed	84	0	88	172
Aandelen	227	9	136	372
Private equity	0	0	0	0
Vastrentende waarden	147	0	242	389
Hedgefonds	0	0	0	0
Commodities	14	0	1	15
Overige beleggingen	0	0	0	0
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën excl. overlay	472	9	467	948
Kosten overlay beleggingen	0	0	18	18
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	472	9	485	966
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten vermogensbeheer pensioenfondsen en bestuursbureau	0	0	0	0
Kosten fiduciair beheer	469	0	0	469
Bewaarloon	46	0	0	46
Advieskosten vermogensbeheer	37	0	0	37
Overige kosten	0	0	0	0
Totaal overige vermogensbeheerkosten	552	0	0	552
Totaal kosten vermogensbeheer	1.024	9	485	1.518

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2016 tien maal vergaderd. Het bestuur heeft twee keer met de Raad van Toezicht en twee keer met het verantwoordingsorgaan overlegd. Het dagelijks bestuur heeft vier keer met de Raad van Toezicht en één keer met het verantwoordingsorgaan overlegd. Voor de samenstelling van het bestuur, de commissies, Verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht verwijzen wij naar de bijlage "Organisatie pensioenfondsen" in dit jaarverslag.

De belangrijkste onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- de missie, visie en strategie;
- versterking van de governance / wijzigingen in bemensing bestuur en fondsorganen;
- het pensioenbeleid (waaronder premie- en toeslagbeleid);
- het beleggingsbeleid, MVB;
- het governancebeleid (waaronder het integriteits- en beloningsbeleid);
- het risicomanagement;
- de wijziging van fondsdocumenten, zoals de ABTN en het pensioenreglement.

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

Statuten

De laatste notariële akte dateert van 21 december 2016.

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 13 december 2016 is de ABTN vastgesteld, waarbij de besluitvorming uit het verslagjaar 2016 is verwerkt.

Pensioenreglement

In 2015 hebben cao-partijen besloten om de inhoud van de pensioenregeling van PSL aan te passen. Dit naar aanleiding van de uit het nFTK voortvloeiende noodzakelijke wijzigingen. Deze wijzigingen hebben het bestuur doen besluiten om per 1 januari 2016 een nieuw pensioenreglement 2016 in te voeren. De implementatie van dit nieuwe pensioenreglement vormde een van de belangrijkste aandachtspunten van het bestuur in 2016.

Het nieuwe pensioenreglement 2016 geldt per 1 januari 2016 voor de (gewezen) deelnemers met pensioenopbouw binnen het pensioenreglement 2006 en voor nieuwe deelnemers, zodat vanaf 1 januari 2016 binnen het fonds uitsluitend pensioenopbouw plaatsvindt in de pensioenregeling 2016. De belangrijkste wijziging ten opzichte van de pensioenregeling 2006 binnen de nieuwe pensioenregeling 2016 is de verhoging van de reglementaire pensioenleeftijd per 1 januari 2016 van 65 naar 67 jaar.

De nieuwe pensioenregeling biedt een levenslang ouderdomspensioen en een partner- en wezenpensioen. De in de pensioenregeling 2006 opgenomen voorwaardelijke overgangsregeling (VPL regeling) is conform het besluit van cao-partijen per 1 januari 2016 komen te vervallen. De nieuwe pensioenregeling komt voor de actieve en gewezen deelnemers in de plaats van de basispensioenregeling op grond van pensioenreglement 2006. De introductie van de nieuwe pensioenregeling heeft geen gevolgen voor de ingegane pensioenen van de pensioengerechtigden binnen het fonds.

Per 1 januari 2016 zijn de binnen de pensioenregeling 2006 opgebouwde pensioenaanspraken (gebaseerd op pensioenrichtleeftijd 65 jaar) collectief omgezet in pensioenaanspraken op grond van het pensioenreglement 2016 (gebaseerd op pensioenrichtleeftijd 67 jaar). Deze collectieve conversie heeft plaatsgevonden op basis van collectieve actuariële gelijkwaardigheid. De voorwaardelijke pensioenaanspraken op grond van de overgangsregeling die onderdeel uitmaakt van de pensioenregeling 2006, zijn op basis van beschikbare middelen procentueel omgezet naar onvoorwaardelijke pensioenaanspraken en vervolgens geconverteerd naar aanspraken op ouderdomspensioen op grond van pensioenreglement 2016. In de samenvatting van het actuariële rapport wordt nader ingegaan op de collectieve conversie van de pensioenaanspraken per 1 januari 2016 bij het fonds.

Het meest actuele pensioenreglement is beschikbaar op de website van www.bpf-psl.nl.

Uitvoeringsreglement

De financiering van de pensioenvoorziening vindt plaats door bijdragen van werkgevers en werknemers. De afspraken met betrekking tot de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling zijn vastgelegd in een uitvoeringsreglement, dat per 1 januari 2008 van kracht is geworden en geldt voor de bij het fonds aangesloten werkgevers. Het uitvoeringsreglement is laatstelijk gewijzigd op 12 april 2017. De voornaamste wijziging heeft betrekking op het in lijn brengen van het uitvoeringsreglement met een wijziging in de premie-incassosystematiek van het fonds.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan.

Dit plan is erop gericht om op gestructureerde wijze de geschiktheid (kennis, vaardigheden en gedrag) van het bestuur te laten aansluiten bij wat nodig is voor het goed besturen van het fonds en het bewaken van de continuïteit binnen het fonds. In het geschiktheidsplan is een opleidingsplan opgenomen, dat jaarlijks wordt vastgesteld. Het geschiktheidsplan wordt na einde van het verslagjaar geëvalueerd. De reden hiervoor is dat, door de aangepaste governance en vervulling van twee vacatures, begin 2017 de samenstelling van het bestuur is gewijzigd. De opleidingsbehoefte van de nieuwe bestuursleden wordt vervolgens in kaart gebracht en het geschiktheidsplan wordt op basis daarvan aangepast.

Het bestuur besteedt actief aandacht aan deskundigheidsbevordering van bestuursleden en van leden van het verantwoordingsorgaan. Hierbij wordt voor nieuwe bestuursleden en nieuwe leden van het verantwoordingsorgaan gebruik gemaakt van het cursusaanbod van SPO (Stichting Pensioen Opleidingen) en Willis Towers Watson. In 2016 hebben de bestuursleden daarnaast deelgenomen aan informatiesessies verzorgd door externe adviseurs en door DNB en partijen binnen de pensioensector georganiseerde seminars.

Het bestuur heeft, na einde van het verslagjaar, op 16 maart 2017 een zelfevaluatie uitgevoerd onder begeleiding van Lyncs. De zelfevaluatie is bedoeld om het eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van individuele bestuursleden, te evalueren. De resultaten van deze zelfevaluatie zijn vastgelegd in een separaat verslag. Het bestuur constateert op grond van de zelfevaluatie dat het bestuur zowel collectief als individueel naar behoren functioneert. Wel zijn er twee thema's die nadere aandacht behoeven: toekomstvisie en bestuurlijke samenstelling en uitvoering en borging van bestuursbesluiten. Het bestuur zal hier in 2017 actie op ondernemen.

Het bestuur hanteert bij de beleids- en controlecyclus een vergaderjaarplan en een Jaarplan Bestuur, om de voortgang van de bestuursactiviteiten goed te kunnen monitoren.

Diversiteit

Het Bestuur onderschrijft de uitgangspunten van de Code Pensioenfondsen norm 66 (Diversiteit) en streeft bij de invulling van vrijkomende vacatures naar een zo evenwichtig mogelijke samenstelling van het bestuur.

Beloningsbeleid

Het fonds voert een beheerst beloningsbeleid dat is vastgelegd in het document beloningsbeleid van het fonds. Naar aanleiding van de toevoeging van onafhankelijke bestuursleden aan het bestuur is het beloningsbeleid van het fonds in 2016 geëvalueerd. Aan het beloningsbeleid is de bepaling toegevoegd dat onafhankelijke bestuursleden een marktconforme vergoeding ontvangen, waarbij het bestuur jaarlijks deze vergoeding per onafhankelijk bestuurslid zal evalueren.

Paritaire bestuursleden ontvangen vacatiegeld en een reiskostenvergoeding. De vacatievergoeding is afgeleid van de door de SER gehanteerde vergoedingsmethode, die is opgenomen in de 'SER verordening vergoedingen aan leden van de raad, het dagelijks bestuur en de commissies 2011-2012'. De vacatievergoeding bedraagt € 750,- voor een bestuursvergadering en € 500,- voor een commissievergadering. Deze vergoeding is in 2016 niet geïndexeerd.

De leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen eveneens vacatiegeld en een reiskostenvergoeding. Deze vacatievergoeding bedraagt € 375,- per vergadering en is in 2016 niet geïndexeerd.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen een vaste vergoeding van € 2500,- per jaar naast een vergoeding van € 625,- per vergadering tot een maximum van € 6250,- (gebaseerd op tien vergaderingen) per jaar. Deze vergoeding is in 2016 niet geïndexeerd.

Gedragscode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode waarin de regels en richtlijnen voor bestuursleden en andere betrokkenen zijn opgenomen. Deze regels en richtlijnen zijn ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privébelangen van betrokkenen en ter voorkoming van het gebruik maken van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privédoeleinden. Jaarlijks bevestigen de leden van het bestuur dat zij de gedragscode hebben nageleefd. De gedragscode is in het verslagjaar, op advies van de compliance officer en naar aanleiding van het door de Pensioenfederatie gepubliceerde aangepaste model van de gedragscode, geactualiseerd. De aangepaste gedragscode is op 13 december 2016 door het bestuur vastgesteld.

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) is aangesteld als compliance officer. De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. Over 2016 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd.

Wet- en regelgeving

In 2016 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Code pensioenfondsen

Bij verantwoording over de naleving van de Code pensioenfondsen geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

De Code pensioenfondsen is per 1 maart 2016 gewijzigd. In norm 41 is de Ombudsman Pensioenen als alternatief opgenomen voor de interne klachten- en geschillenprocedure. Hiermee wordt in beginsel geregeld dat alle deelnemers, gewezen deelnemers, nabestaanden en gepensioneerden een klacht of geschil over de uitvoering van de pensioenregeling bij een pensioenfonds kunnen voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen. Deze wijziging heeft geen gevolgen, omdat PSL de Ombudsman al had opgenomen in de geschillen/klachtenprocedure van het pensioenfonds.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door PSL is afgeweken in 2016

Het bestuur onderschrijft de uitgangspunten van de Code Pensioenfondsen. In 2014 heeft het bestuur geïnventariseerd aan welke normen uit de code reeds wordt voldaan, welke normen nog aanleiding geven tot actie en van welke normen het bestuur om moverende redenen wenst af te wijken. Het bestuur heeft vastgesteld dat grotendeels wordt voldaan aan de normen uit de code.

Hieronder worden de normen toegelicht die in 2016 (nog) niet volledig werden nageleefd:

normnr	Toelichting op afwijking
18	Norm 18 van de Code is voor het bestuur aanleiding geweest om de missie, visie en strategie nader uit te werken. Dit in relatie tot de toekomstdiscussie binnen het fonds. Op 22 maart 2016 heeft het bestuur de missie en visie van het fonds vastgesteld. De uitwerking van de strategie wordt in samenhang met de toekomstdiscussie in de loop van volgend jaar nader uitgewerkt (zie paragraaf 'Toekomstvisie PSL).
45	Ten aanzien van norm 45 wijkt het bestuur ten dele af. Aan het verantwoordingsorgaan zijn niet-bindende adviesrechten toegekend bij benoeming of ontslag van leden van de raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan neemt echter tezamen met het bestuur deel aan de selectiegesprekken met kandidaat leden van de raad van toezicht. De betrokkenheid van het verantwoordingsorgaan bij de benoeming is daarmee naar het oordeel van het bestuur voldoende gewaarborgd.

normnr	Toelichting op afwijking
60	Ten aanzien van norm 60 werd tot september 2016 door het bestuur afgeweken van de norm. De zittingsduur van een bestuurslid van PSL was niet beperkt. Gelet op de beperkte beschikbaarheid van geschikte kandidaat bestuursleden gaf het bestuur prioriteit aan het behoud van aanwezige deskundigheid en ervaring binnen het bestuur. Op 16 september 2016 heeft het bestuur besloten om, overeenkomstig norm 60 van de Code pensioenfondsen, de maximale zittingstermijnen van paritaire en onafhankelijke bestuursleden van het fonds te bepalen op vier jaar. Het bestuur stelt een rooster van aftreden vast, zodanig dat er elk half jaar niet meer dan één lid tegelijk aftreedt. Aftredende leden zijn maximaal twee keer terstond herbenoembaar voor een zittingsduur van vier jaar.

Klachten en geschillen

Een belanghebbende kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. In 2016 zijn geen klachten ingediend bij het pensioenfonds.

Uitbestedingsbeleid

Het bestuur heeft op basis van zijn verantwoordelijkheid voor het beheer van het pensioenfonds, de vereiste professionalisering en de noodzakelijke risicobeheersing gekozen voor uitbesteding van alle werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer aan externe partijen.

Aan uitbesteding is voor het fonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen. In het uitbestedingsbeleid zijn de criteria opgenomen die het fonds heeft vastgesteld voor de selectie van de uitbestedingsrelaties en de normen bepaald die bij de bewaking van de kwaliteit van de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden gelden.

Het bestuur is en blijft te allen tijde eindverantwoordelijk. Doelstelling van het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van continuïteit en constante kwaliteit van de dienstverlening. Hiermee blijven de reputatie en integriteit van het fonds gewaarborgd. Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle naar het oordeel van het bestuur uitbestede, bedrijf kritische of belangrijke activiteiten en processen van het fonds en op alle bestaande en/of nieuwe uitbestedingsovereenkomsten.

Het bestuur is van oordeel dat het zijn verantwoordelijkheid voor de uitbestede werkzaamheden kan borgen, dankzij ISAE-verklaringen, periodieke rapportages, jaarlijkse evaluatie van de dienstverlening en andere contractueel vastgelegde middelen. Daarnaast toetst het bestuur regelmatig of de met de externe partijen gesloten overeenkomsten nog marktconform zijn.

Risicomanagement

Aanwezige risico's

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Actief beheer risico (S10)	Het actief beheer risico als onderdeel van het vereiste eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid.
Liquiditeitsrisico	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat optreedt voor het fonds bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Compliance risico	Het compliance risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad genomen. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door bovenstaande risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking ¹⁾:

- Beleggingsbeleid
- Herverzekeringsbeleid
- Premiebeleid
- Toeslagbeleid

1) Een verdere analyse van de impact die de mogelijke risico's met zich meebrengen en hoe deze de beleidsdoelstellingen van het fonds kunnen beïnvloeden staan beschreven in het crisisplan dat door het fonds in 2015 is opgesteld en in 2016 geactualiseerd. Van belang op de verscheidene beleidsinstrumenten is ook de in het crisisplan genoemde kritische dekkingsgraad.

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten volgen uit de kwalitatieve risicohouding ¹⁾ die het fonds in 2015 heeft bepaald en is vastgelegd in de ABTN van het fonds.

De belangrijkste bevindingen hiervan zijn:

- De populatie van het pensioenfonds is relatief oud. Theoretisch past hier een beperktere risicobereidheid bij, daar oudere deelnemers over minder restverdien capaciteit beschikken om tegenvallers op te vangen.
- Het fonds wenst een stabiele premie voor deelnemer en werkgever.
- De toekomst van het pensioenfonds is onzeker.

Een verdere concretisering van de beleidsuitgangspunten is gebaseerd op de in 2015 uitgevoerde ALM studie. In deze ALM studie is de samenhang tussen de beleidsuitgangspunten rondom de premie, toeslag en de te voeren beleggingsstrategie getoetst. Dit heeft op hoofdlijnen geleid tot onderstaand beleid (fondsspecifiek).

Beleidsdekkingsgraad (BDG)	Niveau (2016)	Premie als percentage salarissom	Voorwaardelijke Toeslagverlening actieven, pensioengerechtigden en slapers (prijsindex)	Beleggingen
Boven de indexatie DG/ Strategisch vereiste dekkingsgraad (hoogste is leidend)	BDG ≥ 123,9%	Kostendeckende premie (gedempt)	Volledige toeslagverlening inclusief inhaaltoeslag Inhaaltoeslag gelijk aan 1/5e deel van surplus	Beleggingsplan 2016: Matching portefeuille 55% Return portefeuille 45% Renteafdekking 52,5%
Boven de toeslagdrempel, maar onder de indexatieDG	BDG ≥ 110% BDG < 123,9%		Gedeeltelijke toeslag (lineair oplopend)	
Boven de ondergrens, maar onder de toeslagdrempel	BDG ≥ 104,1% BDG < 110%		Geen toeslag Lange termijn herstelplan tot Vereist Vermogen van maximaal 10 jaar (kortingen minimaal tijdsevenredig)	100%
Onder de ondergrens	BDG < 104,1%			

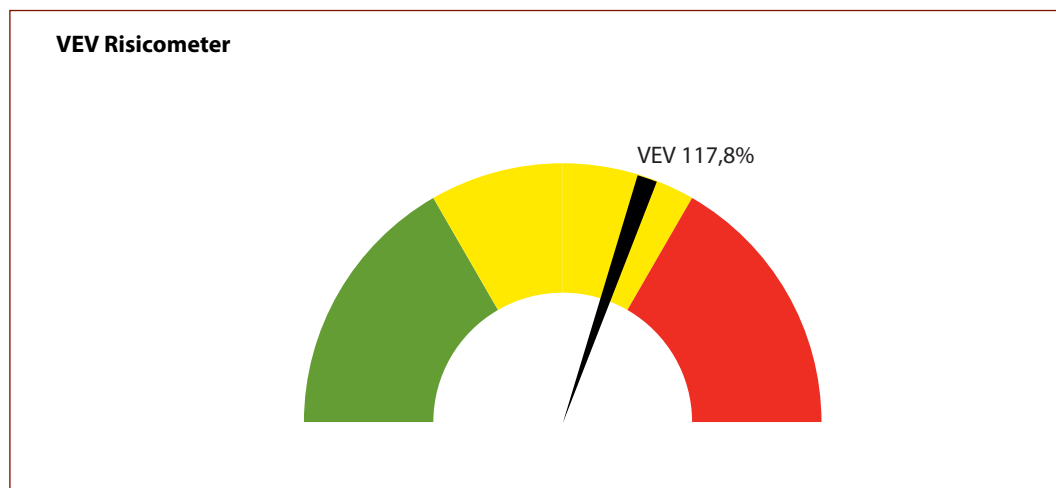
Er wordt opgemerkt dat onder het huidige Financiële Toetsingskader (FTK) het toeslagbeleid en het verlenen van mogelijke inhaaltoeslagen met name ingekaderd wordt door de hoogte van de beleidsdekkingsgraad en de strategisch vereiste dekkingsgraad. Bovenstaand overzicht biedt duidelijke richtlijnen. Hierdoor loopt het fonds geen onvoorziene risico's voor wat betreft het te voeren premie- en toeslagbeleid.

Beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's

Het resulterende beleggingsbeleid kent, in overeenstemming met de uitgevoerde kwalitatieve risicohouding en het premiebeleid en toeslagbeleid, een gemiddeld risicoprofiel. Met behulp van het beleggingsbeleid kan een verdere beleidsmatige toelichting gegeven worden over hoe het fonds met de belangrijkste financiële risico's omgaat. Volledigheidshalve wordt ook vermeld welk beleid het fonds voert rondom de niet-financiële risico's.

1) Meer informatie over de vereisten voor het pensioenfonds inzake de Risicohouding volgt later in dit hoofdstuk.

De financiële risico's die het fonds loopt in combinatie met het door het fonds gekozen beleid om deze risico's tegen te gaan zijn objectief meetbaar aan de hand van de hoogte van de vereiste dekkinggraad. Onderstaande VEV risicometer toont aan dat het beleggingsbeleid van het pensioenfonds een relatief gemiddeld risico kent met een strategisch vereiste dekkinggraad van 118,1%.

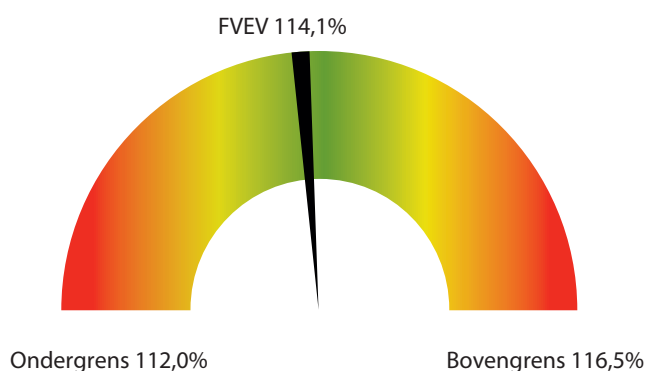
Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het FTK moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Korte termijn risicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkinggraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien op enig moment de daadwerkelijke vereiste dekkinggraad zich buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een 114,1% vereiste dekkinggraad tussen de 112,0% en 116,5%. Gedurende 2016 is de daadwerkelijke vereiste dekkinggraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds haar beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2016 bedraagt de feitelijk vereiste dekkinggraad 118,9%.

Korte termijn risicohouding

Lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets. De belangrijkste uitkomst waarnaar in de haalbaarheidstoets gekeken wordt, is het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Het pensioenresultaat en ondergrenzen zijn door het bestuur vastgesteld en vastgelegd in de ABTN vanuit de volgende drie situaties:

- de situatie dat het fonds precies beschikt over het vereist vermogen
- de situatie dat het fonds precies beschikt over de feitelijke dekkingsgraad
- de situatie van een slechtweersscenario van de feitelijke dekkingsgraad

In 2015 heeft het fonds aan deze wettelijke verplichting voldaan via de aanvangshaalbaarheidstoets. Dit heeft geleid tot een pensioenresultaat van 88% vanuit de situatie dat aan de feitelijke dekkingsgraad wordt voldaan. Tevens is met behulp van de aanvangshaalbaarheidstoets getoetst dat het premiebeleid realistisch en haalbaar is. In 2016 is uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets gebleken dat het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau in voldoende mate aansluit bij de door het fonds gewekte verwachtingen over het pensioenresultaat, rekening houdend met de gekozen ondergrens. Uit deze haalbaarheidstoets wordt inzichtelijk dat:

- a. het verwachte pensioenresultaat boven de vastgestelde ondergrens ligt;
- b. het fonds voldoende herstelcapaciteit heeft om in geval van een eventueel reservetekort binnen de looptijd van een herstelplan te voldoen aan het vereiste eigen vermogen;
- c. het premiebeleid over de gehele berekeningshorizon van 60 jaar een aandachtspunt van het bestuur is.

Rapport Raad van Toezicht

Samenvatting voor het jaarverslag 2016

De raad van toezicht (RvT) legt verantwoording af over zijn werkzaamheden gedurende het boekjaar 2016. Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie (het pensioenfonds) heeft ervoor gekozen het intern toezicht vorm te geven door middel van een RvT. De RvT heeft met betrekking tot zijn werkzaamheden over 2016 een plan van aanpak opgesteld. Daarnaast is er gedurende het jaar regelmatig overleg geweest met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Aan de hand van het plan van aanpak heeft de RvT zijn activiteiten uitgevoerd met als leidraad de Code Pensioenfondsen en de VITP Toezichtcode.

Het bestuur heeft in 2016 de nodige wisselingen gekend. De RvT is aanvankelijk niet tijdig en volledig betrokken geweest bij het proces en procedures hieromtrent, waarna die in overleg met het bestuur zijn bijgesteld. Voor de RvT geldt als belangrijke uitgangspunten:

- hoe komt de keuze van een kandidaat tot stand;
- voldoet de kandidaat aan het bestuursprofiel;
- wat zijn de overwegingen; en
- hoe past de kandidaat in het team.

Na ontvangst van de functieprofielen en de curricula van de kandidaten heeft de RvT in alle gevallen positief gereageerd op de voorgenomen benoemingen. Voor zover daar aanbevelingen bij werden gedaan heeft het bestuur deze overgenomen. Met deze benoemingen is een eerste stap gezet naar onafhankelijke bestuurders en is het beloningsbeleid daarop aangepast.

Met bovenstaande benoemingen is er een duidelijke versterking van het bestuur gerealiseerd met als belangrijk bijkomend punt dat de grote werkdruk nu beter verdeeld kan worden.

Voor wat betreft de governance van het pensioenfonds heeft het bestuur besloten de benoemingstermijn van onbepaalde tijd te wijzigen in een periode van 4 jaar met maximaal tweemaal een herbenoeming overeenkomstig de Code Pensioenfondsen. De RvT heeft daar als aandachtspunt bij genoemd het stemgewicht van de onafhankelijk bestuursleden en heeft een kritische kanttekening geplaatst bij het opnieuw in laten gaan van de benoemingstermijnen.

Het beleid van het bestuur heeft het kenmerk in 2016 dat er eerst gewerkt is aan de versterking van de governance en dat de toekomstvisie geen hoge prioriteit had. Deze versterking is inmiddels gerealiseerd. De RvT benadrukt dat het belang van het verder ontwikkelen van een toekomstvisie. Hierbij is het van belang dat allereerst heldere criteria worden opgesteld en vastgelegd, waarbij ook wordt nagedacht over de haalbaarheid.

Over de algemene gang van zaken is voorts nog te melden dat het fonds zich in herstel bevindt.

Zolang het risicoraamwerk nog niet volledig is ingevuld is het lastig een compleet beeld te krijgen van het integrale risico. De invulling vindt stapsgewijs plaats. Het is een proces in wording waarbij goede eerste stappen zijn gemaakt. De RvT merkt wel op dat het bestuur hierbij echter nog weinig verbeter- en actiepunten heeft benoemd.

De communicatie tussen bestuur en RvT is verbeterd door periodiek overleg met het DB. Zo zijn over de opvolging van aanbevelingen duidelijk afspraken gemaakt en worden gewenste verbeteringen zichtbaar.

Terugkijkend op 2016 benoemt de RvT de volgende aandachtspunten voor het bestuur:

1. zorg dat relevante informatie tijdig terecht komt bij de diverse stakeholders zoals de RvT en het verantwoordingsorgaan;
2. houd goed zicht op de door uzelf vastgestelde kaders voor het beleid enerzijds en de uitvoering van dit beleid anderzijds;
3. zorg voor heldere afspraken met de diverse uitbestedingspartners en richt het proces zodanig in dat de uitbestedingspartners scherper kunnen worden aangestuurd en gemonitord;
4. zorg dat er op in 2017 flinke stappen worden gezet omtrent de toekomst van het pensioenfonds.

Algemeen oordeel

De RvT is van mening dat het bestuur belangrijke stappen heeft gezet in de versterking van het bestuur zowel in mankracht als in kennis en specialisatie. In 2016 is dit wel wat ten koste gegaan van de monitoring en controle van belangrijke parameters zoals de renteafdekking, de premie c.q. premiedekkingsgraad en het balansrisico. De RvT vertrouwd erop dat met de versterking van het bestuur wordt bereikt dat de besluitvorming, de aansturing en het opvolgen van aanbevelingen en verbeteringen beter zullen worden geïmplementeerd en uitgevoerd.

Relatie bestuur - RvT

De relatie tussen de RvT en het bestuur is verbeterd, met als gevolg een beter en vollediger beeld van ieders verantwoordelijkheid en begrip voor elkaars standpunt. De RvT is van mening dat er nog steeds ruimte is voor verdere verbetering. Met name op het gebied de informatievoorziening en het volgen van de procedures.

Tot slot

Met deze rapportage rapporteert de raad aan het bestuur en legt hij verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. De RvT heeft kennisgenomen van het jaarverslag over 2016 en heeft op 27 juni 2017 zijn goedkeuring verleend aan het bestuur die de jaarrekening en het jaarverslag vervolgens heeft vastgesteld.

Raad van Toezicht:

Fokko Keun

Harry Rijken

Christiaan Tromp

Reactie bestuur op het rapport van de raad van toezicht 2016

Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie spreekt zijn waardering uit voor het in het rapport gegeven oordeel van de raad van toezicht. De door de raad gegeven aanbevelingen worden door het bestuur ter harte genomen.

In 2017 zal het bestuur verder vervolg gegeven aan de uitwerking van de beleidsonderwerpen die eerder in gang zijn gezet. Veel opmerkingen van de raad van toezicht zijn daarbij reeds opgepakt.

Het bestuur vertrouwt op een verdere verbetering in de samenwerking met de raad van toezicht in 2017.

Aldus vastgesteld en ondertekend namens het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie d.d. 27 juni 2017.

Mevrouw mr. C.H. Soons
(voorzitter)

Mevrouw A.J.A. Nuijten-Van Aard
(secretaris)

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Oordeel 2016 van het Verantwoordingsorgaan

Oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het door het pensioenbestuur gevoerde beleid in 2016

Inleiding

Op grond van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (hierna Wvbp) legt het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie (PSL) verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan van PSL (hierna VO).

Het VO is bevoegd jaarlijks een oordeel te geven over:

- het handelen van het bestuur in algemene zin;
- het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar;
- beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben.

Het bestuur van PSL heeft het VO verzocht om een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid in 2016.

Werkwijze 2016

In 2016 is het VO vijfmaal in vergadering bijeengekomen. Daarnaast hebben op 16 juni 2016 en 13 december 2016 gezamenlijke vergaderingen plaatsgevonden van het bestuur, het VO en de Raad van Toezicht (hierna RvT) en op 17 november 2016 een gezamenlijke vergadering van het dagelijks bestuur met het VO.

In de gezamenlijke vergaderingen zijn de wijzigingen in de governance van het pensioenfonds (o.a. de invulling van de vacatures in bestuur, VO en RvT en de aanvulling van het paritaire bestuursmodel met twee onafhankelijke deskundigen), de uitkomsten van de haalbaarheidstoets, de implementatie van het nieuwe Pensioenreglement 2016 en de ontwikkelingen op het gebied van de communicatie van het fonds besproken.

Tijdens de bestuursvergadering op 16 juni 2016 is het jaarwerk over het boekjaar 2015 besproken in het bijzijn van het VO, de RvT, de waarmede actuaire, de adviserende actuaire, de accountant en de uitvoeringsorganisatie AZL.

De belangrijkste onderwerpen, die in 2016 door het VO zijn behandeld, zijn:

- de versterking van de governance van het fonds;
- de invulling van de vacatures in het VO;
- het nieuwe Pensioenreglement 2016;
- de toekomst van het fonds.

Teneinde haar taak te kunnen vervullen, heeft het VO de volgende informatie van het bestuur van PSL ontvangen: de verslagen van de bestuurs- en commissievergaderingen of, als deze nog niet beschikbaar waren, een mondelinge toelichting op die verslagen, de besluitenlijst van het bestuur, de diverse concept jaarstukken over 2015, besluitvorming in het kader van beleidswijzigingen en besluitvorming over de onderwerpen, waarover het VO adviesrecht heeft. In goed onderling overleg met het VO is een vergaderplan voor 2016 vastgesteld.

****Bevindingen van het VO over het handelen van het bestuur in algemene zin in 2016***

Het VO is in 2016 goed en tijdig geïnformeerd door het bestuur over de (wijze van) besluitvorming van het bestuur. Het VO heeft tijdig kennis genomen van voorgenomen besluiten, waarover het bestuur aan het VO advies heeft gevraagd.

Het VO heeft zo voldoende informatie en tijd gekregen om haar mening te kunnen vormen en een onderbouwd advies aan het bestuur te kunnen geven. Het VO is daarnaast toegerust door het bestuur met uitgebreide toelichtingen op genoemde onderwerpen, zowel door het bestuur, als door deskundigen en/of door degene, die vanuit AZL het VO secretariaeel ondersteunt.

Het VO waardeert het dat de verslagen van de bestuurlijke commissies vanaf 2016 rechtstreeks beschikbaar worden gesteld aan het VO, zodra de verslagen daartoe zijn vrijgegeven. Vragen van het VO worden tijdig beantwoord, zo nodig met aanvullende informatie ter verduidelijking.

Het VO stelt de goede samenwerking met het bestuur op prijs en heeft vertrouwen in de samenwerking met het bestuur in de toekomst.

****Bevindingen van het VO over het door het bestuur (uit)gevoerde beleid in 2016***

Focus in 2016

In 2016 heeft het bestuur de voornaamste focus gelegd op het versterken van de governance van het fonds (invulling van de korte termijn strategie). Tevens heeft het bestuur stappen ondernomen om te komen tot een nadere invulling van het integraal risicomanagement bij het fonds. Vanuit de wens om (in 2016) eerst de eigen governance te optimaliseren heeft het bestuur ervoor gekozen om pas in 2017 de intensivering van de toekomstdiscussie als belangrijk punt van aandacht mee te nemen.

Vacatures in het VO

In 2016 is de sollicitatieprocedure gestart voor drie vacante zetels in het VO, nadat deze vacatures formeel door het bestuur zijn vastgesteld en nadat het Reglement VO zodanig is aangevuld en aangepast, dat de sollicitatieprocedure volledig en eenduidig te volgen is.

Het VO betreurt de vertraging, die ontstaan is doordat het bestuur erg laat de door het bestuur vastgestelde noodzakelijke aanpassing van het reglement, daadwerkelijk heeft aangepast.

Nadat de vacatures in november 2016 zijn gepubliceerd, heeft een aantal personen zich kandidaat gesteld met een motivatiebrief en een CV.

De verkiezingscommissie van het VO heeft in 2017 gesproken met kandidaten, die daarna met een positief benoemingsadvies zijn voorgesteld aan het bestuur. Het bestuur heeft op basis van een nadere kennismaking en het positief advies van de verkiezingscommissie twee kandidaten benoemd. Omdat dhr. Hoogenbosch alsnog bereid bleek te zijn lid te blijven van het VO, zijn alle openstaande vacatures in het VO in 2017 ingevuld.

Governance / integraal risicomanagement bij PSL van de Wvbp en de Code bij PSL

Naar het oordeel van het VO heeft het bestuur de optimalisering van de governance in 2016 terdege voorbereid en in 2017 gerealiseerd met de benoeming van twee deskundige paritaire leden in het bestuur en met de uitbreiding van het bestuur in de vorm van de benoeming van twee onafhankelijke deskundigen in het bestuur. Tevens heeft het bestuur meegewerkt aan de invulling van de vacatures in het VO en de vacature van voorzitter in de RvT.

Risicomanagement

Het bestuur draagt de verantwoordelijkheid voor de risico's, die PSL loopt bij de uitvoering van zijn pensioenregelingen en wordt ondersteund door de Commissie Risicomanagement en Uitbesteding (CRM). De RvT ziet toe op een adequate risicobeheersing door het bestuur en legt hierover verantwoording af aan het VO.

Bij het bepalen en wijzigen van het beleid en bij de belangrijkste bestuursbesluiten, vindt steeds een risico- en belangenafweging plaats. Het bestuur en de CRM monitoren de risico's mede door middel van periodieke rapportages van de uitbestedingspartijen en externe adviseurs. De RvT toetst de risico's.

Het bestuur heeft in 2016 een vervolg gegeven aan de beschrijving van relevante processen en bijbehorende beheersingsmaatregelen, die in 2017 zal resulteren in een nieuw integraal risicomanagementbeleidsdocument. De beheersmaatregelen van PSL zijn opgenomen in het risicobeleid. Het risicomanagement van het fonds is in belangrijke mate gericht op de financiële zekerheid van het aanvullende pensioen. De prioriteit ligt bij de beheersing van die risico's, die in eerste instantie een grote financiële impact op het fonds kunnen hebben, met name de risico's op het terrein van het vermogensbeheer.

Het VO is door het bestuur meegenomen in het proces van besluitvorming en was van mening dat het integraal risicomanagement adequaat in het fonds geïmplementeerd is en dat met dit management afdoende geborgd wordt dat risico's beheerst kunnen worden. Hoewel Bestuur en CRM zorgvuldig werken aan de verdere vormgeving van het risicomanagement, waarbij evenwichtige belangenafwegingen een voorname plaats innemen, concludeert het VO, op basis van de overleggen op 20 juni 2017 ten behoeve van het jaarverslag, dat dit proces meer bewustwording en aandacht van het bestuur behoeft en dat het proces met specifiekere onderbouwing dient te worden vastgelegd inzake de door het bestuur gemaakte beleidskeuzes. Het VO constateert dat het bestuur gepast terughoudend is in het nemen van risico's, maar dat desondanks door externe ontwikkelingen de risico's onbedoeld en onvoorzien groter zijn geworden, wat zich niet verhoudt tot het actuele herstelplan. Het bestuur onderzoekt hoe zij meer grip kan houden op de effecten van externe ontwikkelingen. Het VO sluit zich aan bij de aanbevelingen van de RvT, dat het bestuur meer dient te focussen op acties die leiden tot verbeteringen op integraal risicomanagement. Het VO adviseert het bestuur de RvT in 2017 vroegtijdiger te betrekken in het proces van besluitvorming inzake beleid en meer op voorhand gebruik te maken van hun deskundigheid.

Het VO constateert dat het bestuur in 2016 hard heeft gewerkt aan de optimalisering van de governance van het fonds en verbetering van het risicomanagement. De aanvulling van het paritaire bestuur met externe deskundigen en de invulling van vacatures in het VO hebben de nodige tijd en aandacht gevraagd van het bestuur in 2016, maar hebben uiteindelijk geleid tot een kwantitatieve en kwalitatieve uitbreiding van het bestuur in 2017 en een VO dat weer op volle sterkte kan functioneren. Ook de vacature van voorzitter van de RvT die in 2016 is ontstaan, is opgepakt door de RvT en het bestuur. Het VO werd daar goed en tijdig bij betrokken. Met deze solide basis kan de toekomst van het fonds, waaraan in 2016 minder aandacht gegeven kon worden, in 2017 alle aandacht krijgen. Het concreet formuleren van de toekomstplannen dient de hoogste prioriteit te krijgen, zodat we zelf standpunten kunnen bepalen voor de toekomst i.p.v. ingehaald te worden door de ontwikkelingen. Het balanceren tussen onvermijdelijke forse premiestijgingen en vergaande versobering van de pensioenopbouw in de nabije toekomst, onderstreept het belang van focus op concrete acties. Het VO adviseert, mede op basis van de aanbevelingen van de RvT, dat zodra de standpunten en criteria zijn bepaald, de transitie van PSL naar een ander BPF fonds voortvarend en zorgvuldig in werking gesteld dient te worden door het bestuur.

Code

Conform de richtlijnen in de Code heeft het bestuur in 2016 een missie, visie, en strategie, vastgesteld. Het VO werd goed en tijdig betrokken bij de ontwikkeling ervan.

Intern toezicht

Het intern toezicht in het fonds wordt door een permanente, onafhankelijke RvT uitgeoefend. De RvT legt verantwoording af aan het VO over de uitvoering van taken en bevoegdheden. Het VO concludeert wederom dat de samenwerking tussen de RvT en het VO constructief en aangenaam is geweest in 2016. Beide fondsorganen vullen elkaar aan en hebben, voor de vervulling van hun taken, onderling overleg, naast het gezamenlijk overleg met het bestuur.

Aan het eind van dit document is een reactie van het VO opgenomen, waarin zij ingaat op de bevindingen van de RvT in haar rapportage over 2016.

Nieuw Pensioenreglement 2016

Het bestuur heeft, samen met cao partijen, in 2015 een nieuwe pensioenregeling (Pensioenreglement 2016) vormgegeven. De implementatie daarvan heeft in 2016 plaatsgevonden.

Het VO constateert dat het bestuur, samen met de cao partijen, adequaat het bestaande pensioenreglement heeft aangepast aan de gewijzigde wetgeving, met aandacht voor en afweging van de belangen van alle belanghebbenden en is van mening dat het VO tijdig geïnformeerd is over en betrokken werd bij de besluitvorming. Het VO stelt het op prijs als het bestuur ervoor zorgt dat de belanghebbenden explicieter dan nu geïnformeerd worden over de afwegingen van het bestuur bij en de gevolgen van gewijzigde pensioenopbouw.

Toeslagbeleid

Het bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen van actieven en inactieven kunnen worden verhoogd en hanteert hierbij de prijsindex als maatstaf. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat het fonds op lange termijn een pensioenresultaat van 88% verwacht. Vanwege de actuele dekkingsgraad verwacht het fonds voor de kortere termijn niet te kunnen indexeren.

Het bestuur heeft ultimo 2015 besloten om, gelet op de financiële situatie van PSL en conform het toeslagenbeleid, per 1 januari 2016 gedeeltelijke toeslagen te verlenen.

Tevens heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2017 de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden niet te verhogen.

Het VO kan zich vinden in deze besluiten van het bestuur en is van mening dat het bestuur op consequente wijze uitvoering geeft aan het toeslagbeleid.

Premiebeleid

De premie voor de basispensioenregeling is door cao-partijen, na advies van het bestuur, per 1 januari 2015 verhoogd van 18,9% naar 24%. Deze verhoging was noodzakelijk gezien de financiële positie van PSL en de wettelijke voorschriften ten aanzien van een kostendekkende premie. Het kostendekkend houden van de premie heeft per 1 januari 2017 een verdere premiestijging naar 25,8% tot gevolg.

Het VO vindt het een goede zaak dat cao partijen een compensatie voor de premiestijging voor werknemers hebben kunnen bewerkstelligen, maar maakt zich zorgen over de betaalbaarheid van de pensioenpremie voor werknemers en werkgevers in de toekomst.

Het VO is van mening dat het bestuur, in nauw overleg met cao-partijen, zo goed mogelijk invulling geeft aan de evenwichtige belangenbehartiging van alle belanghebbenden inzake het streven naar behoud van opgebouwde pensioenrechten en nog op te bouwen pensioenrechten versus de kostendekkende pensioenpremie en de betaalbaarheid daarvan.

Wel stelt het VO het op prijs dat de uitgangspunten bij die afwegingen ook gecommuniceerd worden. Gezien de forse premiestijging van de afgelopen jaren en gezien het feit dat de premie binnen afzienbare tijd weer niet volstaat, dringt het VO er nogmaals op aan om snel een intensief toekomsttraject te starten samen met deskundigen binnen en buiten de gremia van het fonds.

Financiële positie PSL

Het VO constateert dat de dekkingsgraad van PSL, net als bij veel andere pensioenfondsen, in 2016 verder is gedaald. Het fonds bevindt zich sinds ultimo september 2015 in een situatie van reservetekort. Het bestuur heeft tijdig een herstelplan ingediend bij de toezichthouder DNB en dit in 2016 geactualiseerd. DNB heeft ingestemd met het geactualiseerde herstelplan. In het herstelplan wordt uitgegaan van een hersteltermijn van 10 jaar. Volgens het herstelplan zal binnen deze hersteltermijn een einde komen aan de (reserve) tekortsituatie bij het fonds. Het fonds hoeft daarom geen aanvullende herstelmaatregelen te treffen.

Het fonds heeft in 2015 een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd, waarbij het fonds het pensioenresultaat en de bijbehorende grenzen heeft vastgesteld. In aansluiting hierop is in 2016 een (jaarlijkse) haalbaarheidstoets uitgevoerd, waaruit naar voren komt dat

het verwachte pensioenresultaat in voldoende mate aansluit bij de door het fonds gewekte verwachtingen. Het VO is door het bestuur geïnformeerd over de uitkomsten van de haalbaarheidstoets.

Communicatiebeleid

Het bestuur heeft, op advies van de communicatiecommissie, in 2016 een nieuw communicatiebeleidsplan 2016 – 2018 vastgesteld. Het VO is daarover door het bestuur om advies gevraagd en heeft een positief advies bij dit plan afgegeven.

Het VO is van mening dat het fonds in 2016 voldoende aandacht heeft besteed aan de communicatie met de (gewezen) deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers. Daarnaast constateert het VO dat het bestuur de belangen van alle belanghebbenden voor ogen houdt bij verdere digitalisering van de communicatie en bij verbetering van de toegankelijkheid van informatie op de website.

Pensioen 1-2-3 zal het inzicht van belanghebbenden in de eigen pensioenregeling vergroten en de vergelijkbaarheid met andere pensioenregelingen verbeteren.

Het VO adviseert het bestuur een samenvatting van het jaarverslag te laten opstellen in "Jip en Janneke" taal, om de toegankelijkheid voor belanghebbenden te vergroten.

**** Beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben***

Het bestuur heeft, naar het oordeel van het VO, voldoende oog voor de beleidskeuzes die betrekking hebben op de lange(re) termijn van het fonds. Vanaf 2017 zal het bestuur werk maken van het onderzoeken van de mogelijkheden tot samenwerking en fusie met andere vergelijkbare pensioenfondsen. Het VO onderschrijft de noodzaak tot samenwerking en fusie en is het eens met de aanbevelingen van de RvT aan het bestuur op dat vlak (een goede afweging vooraf maken over de te stellen criteria tot samenwerking en fusie).

Oordeel van het VO over het door het bestuur gevoerde beleid in 2016

Het VO is van oordeel dat het bestuur haar taken in 2016 naar behoren heeft uitgevoerd en is van mening dat het bestuur in 2016 een verantwoord beleid heeft gevoerd, waarbij de focus voor een belangrijk deel is gericht op de versterking van de governance bij het fonds en op het integraal risicomanagement. Het VO begrijpt de prioritering voor 2016, en spreekt de verwachting uit dat het bestuur in 2017 voortvarend te werk gaat met het eenduidig formuleren van de standpunten van het fonds inzake samenwerking en fusie als basis voor onderhandelingen met andere fondsen. Een dergelijk traject vraagt een investering van enkele jaren, de kosten stijgen ieder jaar en daarom is het van belang de toekomstschets niet steeds uit te stellen, maar constructief ermee aan de slag te gaan..

Het VO is tevreden over de verbeterde communicatie tussen bestuur en RvT en waardeert het wederzijds respectvol omgaan van bestuur en RvT, met inachtneming van ieders rol en verantwoordelijkheid in het fonds. Het VO hecht er waarde aan dat het bestuur de deskundigheid van de RvT leden vroegtijdig inzet bij de toekomstplannen en de RvT vroegtijdig betrekt bij het technisch beraad t.b.v. de totstandkoming van de jaarstukken.

Reactie van het VO op de bevindingen van de RvT in haar rapportage over 2016

Het VO is van mening dat de RvT haar toezichthoudende rol adequaat heeft vervuld en met haar aanbevelingen het bestuur effectief adviseert en een positieve bijdrage levert aan bestuurlijke slagvaardigheid. De RvT pleit terecht voor een tijdige informatieverstrekking van het bestuur richting RvT, zodat de RvT zijn kennis en ervaring nog beter kan inzetten voor het fonds. Uiteraard moet hierbij gewaakt worden dat de RvT niet op de stoel van het bestuur gaat zitten, maar het VO is van mening dat de RvT zijn rol als toezichthouder beter kan uitoefenen bij tijdige informatie.

De RvT volgt de ontwikkelingen in de beleidsvorming binnen het bestuur en de diverse commissies op de voet, ziet toe op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangen-afweging, beoordeelt het functioneren van het bestuur en geeft aanbevelingen tot verbetering. De RvT geeft ten aanzien van de risicobeheersing aan dat deze meer aandacht en monitoring behoeft, met name op de uitbestede taken. Het VO onderschrijft dat.

Met een overzicht van alle aanbevelingen kan het bestuur beter monitoren dat tijdig een besluit genomen wordt over alle beleidsonderwerpen en wordt duidelijk of de aanbevelingen van de RvT hierbij wel of niet worden opgevolgd door het bestuur, met een onderbouwing daarvan. Ook de aanbevelingen van diverse gremia bij de bespreking van de jaarstukken zouden volgens de RvT in dat overzicht moeten worden opgenomen. Het bestuur heeft deze aanbeveling ter harte genomen en heeft een aanvang gemaakt van een dergelijk overzicht.

Het VO is van mening dat een overzicht van aanbevelingen duidelijkheid geeft aan alle fondsgremia en dat de opvolging ervan beter te monitoren is.

De RvT heeft verantwoording afgelegd aan het VO over uitgevoerde taken en uitgeoefende bevoegdheden in 2016.

Het VO is van mening dat de RvT in 2016 veel tijd heeft gestoken in het communiceren met het dagelijks bestuur en de diverse commissies over actuele thema's, en over bestudeerde fondsdocumenten en ontvangen stukken, ten einde op basis van die communicatie relevante aanbevelingen tot verbeteringen te kunnen doen aan het bestuur.

Zo is de RvT nauw betrokken geweest bij de invulling van de vacatures in het bestuur ter versterking van de governance, en bij de verbetering van het risicomanagement en de benoemingstermijnen van zittende en nieuwe bestuursleden.

De RvT pleit voor 2017 voor het adequaat inzetten op de formulering van de toekomstvisie met bijhorende criteria en geeft daarbij aan dat dit de hoogste prioriteit dient te krijgen. Op basis van vooraf vastgestelde criteria moeten pensioenpartners gezocht worden en niet andersom (eerst pensioenpartners zoeken en daarna criteria formuleren voor samenwerking).

Het VO onderstreept het belang van een zorgvuldige werkwijze bij samenwerking en fusie met focus op de belangen van alle belanghebbenden en sluit zich aan bij de hoge prioritering.

Het VO is van mening dat de onderlinge verstandhouding tussen bestuur en RvT in 2016 aanmerkelijk is verbeterd, wat de wederzijdse samenwerking bevordert, met respect voor ieders verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Het VO onderschrijft de aanbevelingen van de RvT voor 2017, dat

- Het belangrijk is dat het bestuur in 2017 haar afwegingen bij besluitvorming explicieter vastlegt.
- Het bestuur in 2017 de toekomstvisie inzake samenwerking/fusie de hoogste prioriteit dient te geven.
- Het bestuur in 2017 de uitwerking van externe ontwikkelingen en intern beleid, met name de uitbestede uitvoering daarvan, scherper dient te monitoren.

Het VO onderschrijft het algemeen oordeel van de RvT dat

- het bestuur aanmerkelijk is versterkt, wat de werkdruk vermindert en de slagvaardigheid bevordert.
- de interne communicatie is verbeterd, wat het beeld van ieders rol verduidelijkt en begrip voor elkaars standpunten vergroot.
- het bestuur in 2016 adequaat het fonds heeft bestuurd en zich daarover afdoende heeft verantwoord in de jaarrekening en het jaarverslag over 2016.

Het VO spreekt tot slot haar waardering uit voor de constructieve samenwerking met de RvT in 2016.

Aldus vastgesteld d.d. 24 juni 2017 te Oosterhout.

Mevrouw G.D.M. van Bree
Voorzitter

Reactie bestuur op het oordeel over 2016 van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en lederwarenindustrie geeft op grond van artikel 115a zijn reactie op het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het door het bestuur gevoerde beleid in 2016.

Het bestuur is tevreden met het oordeel van het verantwoordingsorgaan en onderschrijft dit oordeel. De samenwerking tussen bestuur en verantwoordingsorgaan wordt ook door het bestuur als positief ervaren en het bestuur hecht veel waarde aan een goede en tijdige informatievoorziening van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur zal de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan ter harte nemen.

Het doet het bestuur een genoegen dat het verantwoordingsorgaan een positieve reactie geeft op de in 2016 door het bestuur uitgevoerde versterking van de governance bij het fonds, die in het eerste kwartaal van 2017 zijn beslag heeft gekregen. De in het oordeel van het verantwoordingsorgaan aangegeven focus van het bestuur in 2016 op het intern integraal risicomanagement zal volgens planning eveneens in 2017 zijn beslag krijgen met de totstandkoming van een nieuw integraal risicomanagementbeleidsdocument. Daarnaast blijven het toekomstperspectief van het fonds en de toereikendheid van de premie voorname aandachtspunten voor het bestuur.

Aldus vastgesteld en ondertekend namens het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie d.d. 27 juni 2017.

Mevrouw mr. C.H. Soons
(voorzitter)

Mevrouw A.J.A Nuijten-Van Aard
(secretaris)

Toekomstvisie PSL

Veel pensioenfondsen zijn bezig met hun toekomst. Dit wordt voornamelijk ingegeven door de toegenomen bestuurlijke druk. Er wordt steeds strenger gekeken naar de financiële sector waardoor het toezicht intensiever wordt. Voor de deelnemers en gepensioneerden is dat een goede zaak. Maar de keerzijde is dat de uitvoeringskosten toenemen. Om aan alle huidige eisen te kunnen voldoen, tegen een redelijke prijs, is schaalgrootte vereist. Het aantal pensioenfondsen in Nederland is om die reden de laatste jaren enorm gedaald.

PSL heeft vanaf 2011 haar toekomst op de agenda staan. Wij zijn een 'klein' fonds en opereren in een krimpende bedrijfstak. Op langere termijn zien we hierdoor het draagvlak wegvallen. Tegelijkertijd zien we voor de korte termijn geen financiële nood. Dat is heel prettig: we kunnen deze discussie voeren vanuit eigen kracht.

Bij een samenwerking met andere fondsen komt veel kijken. De culturen moeten bij elkaar passen, de bedrijfstak moet verwantschap hebben, de techniek moet een beetje aansluiten. Dit alles bezien vanuit de verschillende belangen van deelnemers, gepensioneerden en werkgevers. Daarom is er nog geen concreet resultaat geboekt. Tegelijkertijd verwachten alle bestuursleden dat PSL in huidige vorm er over vijf jaar niet meer is.

Kortom: de toekomstdiscussie krijgt een nieuwe impuls. De Werkgroep Toekomst PSL heeft opdracht gekregen van het bestuur om uiterlijk einde 2017 met een concreet plan te komen. De missie, visie en strategie zullen herijkt worden om te komen tot een toekomstvisie voor korte en lange termijn. Daarbij zal tevens ons bestuursmodel worden meegenomen (is 'paritair' een juiste keuze voor de toekomst?).

Dwars door dit alles heen, lijkt er ook nog een nieuw pensioenstelsel aan te komen. Dat kan een grote invloed hebben op onze toekomst, maar het is nog niet erg concreet. De doorsneepremie gaat op de schop en het is niet duidelijk welke rol er voor pensioenfondsen in het nieuwe stelsel is weggelegd. Door deze onzekerheden ontstaat de valkuil dat we moeten 'afwachten' met onze toekomstplannen. Dat is niet wenselijk. De jarenlange discussie over het pensioenstelsel werkt 'verlamvend'. Laten we hopen dat politiek en sociale partners nu snel tot een werkbaar nieuw stelsel besluiten.

Wees er van overtuigd dat PSL deze ietwat ongewisse toekomst vol vertrouwen tegemoet treedt. Wij blijven ons inspannen voor een efficiënte en professionele uitvoering van onze pensioenregeling, nu en in de toekomst.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Tilburg d.d. 27 juni 2017.

Het bestuur

Mevrouw C.H. Soons (Voorzitter)

Mevrouw A.J.A. Nuijten – Van Aard (secretaris)

De heer H.C.P.J. van Herpen

De heer H.W.J. Wendel

De heer H.J. Wuijten

De heer P.H.C. van Drunen

De heer A.J.M. Jansen

De heer H.A. Kempen

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2016	2015
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken		
– Onroerend goed in exploitatie	349	638
– Aandelen vastgoedmaatschappijen	29.454	33.858
	29.803	34.496
Zakelijke waarden		
– Aandelen	105.538	56.383
Vastrentende waarden		
– Obligaties	155.387	197.262
– Hypotheken	17.859	0
	173.246	197.262
Derivaten		
– Valutatermijntransacties	16.243	13.062
Overige beleggingen		
– Commodities	0	7.361
	324.830	308.564
Vorderingen en overlopende activa [2]	845	323
Liquide middelen [3]	1.120	649
	326.795	309.536

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2016	2015
Stichtingskapitaal en reserves		
Reserve algemene risico's [4]	14.929	14.105
Bestemmingsreserve cao-partijen (voorheen WGA-hiaat) [5]	1.557	1.766
Overige reserve [6]	9.842	10.709
	26.328	26.580
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [7]	298.584	282.107
Andere voorzieningen		
Voorziening VPL-regeling [8]	0	0
Langlopende schulden [9]	0	0
Kortlopende schulden [10]	1.883	849
	326.795	309.536

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2016	2015
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfond		
Directe beleggingsopbrengsten [11]	636	657
Indirecte beleggingsopbrengsten [12]	24.213	1.746
Kosten van vermogensbeheer [13]	-525	-483
	24.324	1.920
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [14]	4.147	3.557
Saldo van overdrachten van rechten [15]	-43	-129
Pensioenuitkeringen [16]	-10.182	-10.211
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfond [17]		
Toevoeging pensioenopbouw	-3.919	-6.858
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-4	-272
Rentetoevoeging	167	-444
Onttrekking voor uitkeringen	10.394	10.457
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	644	648
Wijziging marktrente	-23.836	-13.570
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	12	191
Overige mutaties	398	146
Wijziging actuariële grondslagen	-333	-679
	-16.477	-10.381
Mutatie andere voorzieningen		
Voorziening VPL-regeling [18]	0	2.253
Herverzekering		
Premies [19]	-167	-103
Uitkeringen uit herverzekering [20]	311	114
	144	11

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2016	2015
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [21]	-1.856	-1.799
Overige baten en lasten [22]	-309	194
Saldo van baten en lasten	-252	-14.585
Bestemming van het saldo		
Reserve algemene risico's	824	519
Bestemmingsreserve cao-partijen (voorheen WGA-hiaat)	-209	302
Overige reserve	-867	-15.406
	-252	-14.585

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2016	2015
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen van werkgevers en werknemers	3.984	3.568
Uitkering uit herverzekering	55	0
Wegens overgenomen pensioenverplichtingen	124	138
Overige mutaties	0	0
	4.163	3.706
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen, loonheffing, sociale premies en andere inhoudingen	-10.198	-10.199
Wegens overgedragen pensioenverplichtingen	-167	-267
Premies herverzekering	-166	-172
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten en overige	-1.597	-1.760
Overige mutaties	-338	0
	-12.466	-12.398
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	635	657
Verkopen en aflossingen beleggingen	143.047	33.401
	143.682	34.058
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-134.281	-26.681
Kosten van vermogensbeheer	-627	-472
	-134.908	-27.153
Mutatie geldmiddelen	471	-1.787
Saldo geldmiddelen 1 januari	649	2.436
Saldo geldmiddelen 31 december	1.120	649

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW 2 Titel 9 toegepast met inachtneming van artikel 146 van de Pensioenwet.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties".

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Waardering

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de kostprijs, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Voor kortlopende vorderingen en schulden wordt de nominale waarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Buitenlandse valuta

Activa en passiva in buitenlandse valuta zijn omgerekend tegen de ultimo jaar geldende koersen.

Onroerend goed in exploitatie

Het onroerend goed is gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde 80% van de WOZ-waarde.

Aandelen en aandelen vastgoedmaatschappijen

De ter beurse genoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de beurswaarde. Voor niet beursgenoteerde fondsen is dit de intrinsieke waarde.

Obligaties

De obligaties zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde.

Derivaten en commodities

De derivaten en commodities zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde.

Herverzekering

De overlijdens- en premievrijstellingsrisico's bij langdurige arbeidsongeschiktheid zijn in het verslagjaar herverzekerd bij Delta Lloyd.

Reserve algemene risico's

De reserve algemene risico's is een reserve voor het opvangen van niet expliciet gekwantificeerde risico's, zoals het algemene bedrijfsrisico en kostenrisico's. Rekening houdend met de prudente grondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen is de hoogte van deze reserve voor 2016 vastgesteld op 5% (2015: 5%) van de voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening.

Bestemmingsreserve CAO-partijen (voorheen WGA-hiaat)

Tot en met boekjaar 2013 was dit een voorziening voor de WGA-hiaatpremie ten behoeve van de WGA-hiaatverzekering. Zolang nog middelen in de voorziening aanwezig zijn, worden de premies voor de WGA-hiaatverzekering uit de voorziening betaald aan de aangesloten werkgevers die hun werknemers hebben verzekerd voor het WGA-hiaat door middel van de verzekering die door CAO-partijen in de Schoen-, Leder- en Lederwaren is afgesloten. CAO-partijen hebben de WGA-hiaatverzekering opgezegd per 31 december 2013. De voorziening is in boekjaar 2014 vrijgevallen. Hiervoor is ultimo 2014 de bestemmingsreserve CAO-partijen (voorheen WGA-hiaat) gevormd. In overleg met CAO-partijen is een plan voor aanwending gemaakt.

Overige reserve

Het resultaat wordt na mutatie van de reserve algemene risico's en de bestemmingsreserve CAO-partijen aan de overige reserve toegevoegd c.q. onttrokken.

Technische voorzieningen

Schattingswijzigingen 2016

In 2016 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2014 en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Ook heeft het fonds ultimo 2016 de kostenvoorziening aangepast van een opslag van 6,2% naar een opslag van 6,1% op de netto technische voorziening.

Beide wijzigingen zijn in 2016 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2016 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verhoogd met 333 als gevolg van deze schattingswijzigingen. Het effect van deze schattingswijziging op de technische voorziening is in 2016 als mutatie in het resultaat verwerkt.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is gelijk aan de contante waarde per balansdatum van de pensioenverplichtingen, volgens de opgebouwde rechtenmethode, inclusief de verstrekte toeslagen jegens deelnemers, gewezen deelnemers, pensioentrekkenden en hun nagelaten betrekkingen, alsmede de verplichtingen uit hoofde van de premievrijstellingsregeling wegens arbeidsongeschiktheid. De berekening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

Prognosetafel AG2016 (startjaar 2017) met toepassing van leeftijdsafhankelijke Bpf PSL-ervaringssterfte.

Arbeidsongeschiktheidsvoorziening

80% van de contante waarde van de voor rekening van het fonds komende toekomstige aanspraken.

Gehuwdheid

Vóór pensioendatum: op basis van onbepaald partnersysteem, waarbij sprake is van een gehuwdheidsfrequentie van 100%. Na pensioendatum: op basis van bepaald partnersysteem.

Rekenrente

Rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2016 (ultimo interne rente 2016: 1,32%, 2015: 1,67%).

Rentetoevoeging

Onder het FTK is de rente gelijk aan de 1-jaarsrente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2016 is deze rente gelijk aan -0,06% (2015: 0,159%).

Leeftijden

Aangenomen wordt dat alle verzekerden geboren zijn op de eerste dag van hun geboortemaand.

Leeftijdsverschil

Voor latente pensioenverplichtingen jegens weduwen en weduwnaars wordt de man drie jaar ouder verondersteld dan de vrouw.

Opslag wezenpensioen

De lasten ter zake van niet-ingegaan wezenpensioen worden gesteld op 6% van de lasten ter zake van het latent weduwe- en weduwnaarspensioen van (gewezen) deelnemers met aanspraken op uitgesteld pensioen. Voor aanspraken op latent partnerpensioen die voortkomen uit de omzetting van ouderdompensioen ingaand op 62 jaar wordt geen opslag voor wezenpensioen aangehouden.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar gesteld.

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een kostenvoorziening begrepen van 6,1% (2015 6,2%) van de netto voorziening.

Reglementen

Voor een beschrijving van de verschillende reglementen wordt verwezen naar het bestuursverslag.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten; bij de aandelen wordt hieronder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. Voor het onroerend goed wordt de netto huur verantwoord. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van onroerende zaken, aandelen vastgoedmaatschappijen, aandelen, obligaties, leningen op schuldbekentenissen en hypotheek;
- boetes bij vervroegde aflossingen van leningen op schuldbekentenis;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden alle kosten opgenomen die verband houden met het beheer en de administratie van de beleggingen.

Premiebijdragen

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben, zowel voor wat betreft die van de werkgever als die van de deelnemers, en worden gewaardeerde tegen actuele waarde.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen en zijn toegerekend aan het verslagjaar waarin zij uitgekeerd zijn ten behoeve van de aankoop van levenslange uitkeringen.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdracht van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2015	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen uitlotingen/(af)lossingen	Gerealiseerde koersverschillen	Niet-gerealiseerde koersverschillen	Stand ultimo 2016
Onroerende zaken						
Onroerend goed in exploitatie	638	0	-298	9	0	349
Aandelen vastgoedmaatschappijen	33.858	97	-5.529	2.726	-1.698	29.454
	34.496	97	-5.827	2.735	-1.698	29.803
Zakelijke waarden						
Aandelen	56.383	52.824	-12.083	1.763	6.651	105.538
Vastrentende waarden						
Obligaties	197.262	63.360	-116.652	13.555	-2.138	155.387
Hypotheken	0	18.000	-97	0	-44	17.859
	197.262	81.360	-116.749	13.555	-2.182	173.246
Derivaten						
Valutatermijntransacties	-286	0	-237	237	-818	-1.104
Rentederivaten	13.062	0	-6	6	3.181	16.243
	12.776	0	-243	243	2.363	15.139
Overige beleggingen						
Commodities	7.361	0	-7.771	410	0	0
	308.278	134.281	-142.673	18.706	5.134	323.726
Totaal beleggingen						
Bij: Herrubricering stand negatieve valutatermijntransacties onder de kortlopende schulden	286	0	0	0	0	1.104
Belegd vermogen activa zijde	308.564	134.281	-142.673	18.706	5.134	324.830

Er wordt niet rechtstreeks belegd in premiebijdragende ondernemingen. Verder vindt er binnen de fondsen waarin wordt geparticipeerd uitleen van effecten plaats. Tevens is er sprake van collateral op beleggingen ad 5.929.

Methodiek bepaling marktwaarde

Level 1: Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt (waarop geen prijsaanpassingen worden uitgevoerd).

Level 2: Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 3: Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

Categorie	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2016
	Directe markt- notering	Afgeleide markt- notering	Modellen en technieken niet gebaseerd op marktdata	
Onroerende zaken				
Onroerend goed in exploitatie	0	349	0	349
Aandelen vastgoedmaatschappijen	26.192	0	3.262	29.454
	26.192	349	3.262	29.803
Zakelijke waarden				
Aandelen	105.538	0	0	105.538
Vastrentende waarden				
Obligaties en hypotheke	173.246	0	0	173.246
Derivaten				
Valutatermijntransacties	-1.104	0	0	-1.104
Rentederivaten	0	16.243	0	16.243
	-1.104	16.243	0	15.139
Overige beleggingen				
Commodities	0	0	0	0
Totaal belegd vermogen	303.872	16.592	3.262	323.726
Derivaten				
Valutaderivaten	1.104	0	0	1.104
Belegd vermogen passiva zijde	1.104	0	0	1.104
Belegd vermogen activa zijde	304.976	16.592	3.262	324.830
Procentueel 2016	93,9%	5,1%	1,0%	100,0%
Procentueel 2015	94,6%	4,2%	1,2%	100,0%

	2016	2015
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Premies		
Dit betreft de nog te vorderen premies van de aangesloten ondernemingen.	458	191
Overige vorderingen en overlopende activa		
– Verzekeringsmaatschappijen	383	128
– Uitkeringen	4	4
	387	132
Alle kortlopende vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
Totaal vorderingen en overlopende activa	845	323
[3] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	1.025	540
Depotbanken	95	109
	1.120	649
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Totaal activa	326.795	309.536

Passiva	2016	2015
Stichtingskapitaal en reserves		
Stichtingskapitaal		
[4] Reserve algemene risico's		
Stand per 1 januari	14.105	13.586
Bij: uit bestemming saldo	824	519
Stand per 31 december	14.929	14.105
[5] Bestemmingsreserve CAO-partijen (voorheen WGA-hiaat)		
Stand per 1 januari	1.766	1.464
Af/bij: uit bestemming saldo	-209	302
Stand per 31 december	1.557	1.766
[6] Overige reserve		
Stand per 1 januari	10.709	26.115
Af: uit bestemming saldo	-867	-15.406
Stand per 31 december	9.842	10.709
Totaal reserves	26.328	26.580
<p>Het minimaal vereiste vermogen bedraagt 104,1% (2015: 104,1%).</p> <p>Het vereiste eigen vermogen bedraagt 117,8% (2015: 116,7%).</p> <p>De actuele dekkingsgraad (exclusief bestemmingsreserve) is 108,3% (2015: 108,8%).</p> <p>De beleidsdekkingsgraad is 105,7% (2015:111,2%).</p>		
Technische voorzieningen		
[7] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december voor risico van het pensioenfonds is als volgt opgebouwd:		
- Deelnemers	66.486	61.821
- Gewezen Deelnemers	90.495	76.708
- Pensioengerechtigden	140.615	140.757
- Langdurig zieken	538	560
- Overig	0	2.261
Totale voorziening pensioenverplichtingen	298.584	282.107

	2016	2015
Het verloop van de voorziening is als volgt:		
Stand per 1 januari	282.107	271.726
Mutaties:		
- Toevoeging pensioenopbouw	3.919	6.858
- Toevoeging indexering en overige toeslagen	4	272
- Rentetoevoeging	-167	444
- Onttrekking voor uitkeringen	-10.394	-10.457
- Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-644	-648
- Wijziging marktrente	23.836	13.570
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-12	-191
- Overige mutaties	-398	-146
- Wijziging actuariële grondslagen	333	679
Stand per 31 december	298.584	282.107
Andere voorzieningen		
[8] Voorziening VPL-gelden		
Stand per 1 januari	0	2.253
Af: mutatie ten gunste van de staat van baten en lasten	0	-2.253
Stand per 31 december	0	0
[9] Langlopende schuld		
Dit betreft de in 2012 overgenomen middelen van de SUOL en VUL.		
Stand per 1 januari	0	309
Af: vrijval schuld conform plan van aanwending	0	-309
Stand per 31 december	0	0
[10] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Negatieve derivatenposities	1.104	286
Vermogensbeheerder	117	102
Nog te betalen bank- en rentekosten	1	1
Premies	151	76
Loonheffing en sociale premies	200	214
Administratiekosten, accountant en actuaris	297	147
Overige	13	23
	1.883	849
Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
Totaal passiva	326.795	309.536

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Door de beleggingsfondsen waarin PSL participeert zijn beleggingen uitgeleend. Het bedrag aan uitgeleende effecten dat aan PSL toekomt, bedraagt per 31 december 2016 5.668 (2015: 2.513).

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2016 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder-, Lederwarenindustrie hebben in 2016 geen bezoldiging ontvangen. Wel hebben ze voor het bijwonen van vergaderingen van het bestuur en de beleggingscommissie in totaal een bedrag van € 74.785,- ontvangen aan vacatiegeld en reiskostenvergoeding.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2016 had Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie geen personeel in dienst.

Baten en lasten	2016	2015
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
[11] Directe beleggingsopbrengsten		
Onroerend goed in exploitatie	6	14
Vastrentende derivaten	633	637
Liquide middelen en deposito's	-12	-5
Rente met betrekking tot waardeoverdrachten	5	-1
Rente met betrekking tot bijdragen van werkgevers en werknemers	4	12
	636	657
[12] Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Onroerend goed in exploitatie	9	0
Aandelen vastgoedmaatschappijen	2.726	1.961
Aandelen	1.763	5.271
Obligaties	13.555	2.994
Valutermijntransacties	237	0
Rentederivaten	6	0
Commodities	410	-58
Valutaverschillen	373	-10.383
	19.079	-215

	2016	2015
<i>Niet-gerealiseerde koersverschillen:</i>		
Aandelen vastgoedmaatschappijen	-1.698	4.156
Aandelen	6.651	175
Obligaties	-2.138	-3.025
Hypotheken	-44	0
Valutermijntransacties	-818	4.424
Rentederivaten	3.181	-2.340
Commodities	0	-2.419
Valutaverschillen	0	990
	5.134	1.961
	24.213	1.746
[13] Kosten van vermogensbeheer ¹⁾		
Bewaarloon en beheerloon effecten	-488	-420
Kosten beleggingsadviseur	-37	-63
	-525	-483
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	24.324	1.920
[14] Bijdragen van werknemers en werkgevers		
Reglementaire premie	4.147	3.557
	4.147	3.557
De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:		
– Kostendekkende premie	6.280	6.165
– Op basis van ex-post gedempte kostendekkende premie	4.655	3.345
– Op basis van ex-ante gedempte kostendekkende premie	3.863	2.770
– Feitelijke premie ²⁾	4.147	3.165
De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.		

1) Voor een uitsplitsing van de kosten vermogensbeheer wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van het bestuursverslag, omdat daar ook kosten zijn verwerkt in het nettorendement.

2) De feitelijke premie is gelijk aan de reglementaire premie onder aftrek van de premie voor de voorwaardelijke VPL-regeling.

	2016	2015
De kostendekkende premie is als volgt samensteld:		
– Actuarieel benodigd	4.343	4.529
– Opslag in stand houden vereist vermogen	725	485
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.212	1.151
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	6.280	6.165
De ex-post gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.950	1.982
– Opslag in stand houden vereist vermogen	493	212
– Opslag voor uitvoeringskosten	1.212	1.151
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	4.655	3.345
De ex-ante gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.833	2.034
– Opslag in stand houden vereist vermogen	368	209
– Opslag voor uitvoeringskosten	662	527
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	0
	3.863	2.770
De feitelijke premie is als volgt samensteld:		
– Actuarieel benodigd	2.833	1.982
– Opslag in stand houden vereist vermogen	368	212
– Opslag voor uitvoeringskosten	662	1.151
– Actuarieel benodigd ten behoeve van toeslagverlening	0	-180
– Premiemarge	284	
	4.147	3.165
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of premieopslagen.		
De feitelijke premie is vastgesteld als een doorsneepremie ter grootte van 24,0% van de pensioengrondslag. Deze doorsneepremie is overeengekomen tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgevers. De totale bijdrage aan het pensioenfonds is bepaald in overleg tussen de sociale partners en is door het bestuur –gehoord de actuaris van het pensioenfonds– getoetst op adequaatheid.		

	2016	2015
[15] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	124	138
Overgedragen pensioenverplichtingen	-167	-267
	-43	-129
[16] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-7.329	-7.318
Partnerpensioen	-2.216	-2.221
Wezenpensioen	-23	-22
Andere uitkeringen		
Afkopen	-468	-487
WAO-hiaatuitkeringen	-146	-163
	-10.182	-10.211
[17] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-3.919	-6.858
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-4	-272
Rentetoevoeging	167	-444
Onttrekking voor uitkeringen	10.394	10.457
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	644	648
Wijziging marktrente	-23.836	-13.570
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	12	191
Overige mutaties	398	146
Wijziging actuariële grondslagen	-333	-679
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	-16.477	-10.381
Mutatie andere voorzieningen		
[18] Voorziening VPL-gelden		
Mutatie voorziening	0	2.253
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
[19] Premies		
Premie risicoverzekering	-167	-103

	2016	2015
[20] Uitkeringen uit herverzekering		
Herverzekerd AO-kapitaal	172	114
Herverzekerd kapitaal bij overlijden	139	0
	311	114
Totaal herverzekering	144	11
[21] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-1.153	-954
Bestuursadvisering	-360	-394
Accountant (controle jaarrekening)	-40	-23
Fiscaal adviseur	-10	-2
Actuaris	-140	-212
Bestuur	-75	-100
Opleidingskosten	-1	-28
Raad van Toezicht	-30	-41
De Nederlandsche Bank	-19	-16
Autoriteit Financiële Markten	-2	-2
Pensioenregister	-1	-1
Contributie PensioenFederatie	-9	-8
UWV	-1	-2
Overige	-15	-16
	-1.856	-1.799
[22] Overige baten en lasten		
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	29	12
Vrijval langlopende schuld	0	309
CAO- afspraken	-338	-126
Divese kleine posten	0	-1
	-309	194
Saldo van baten en lasten	-252	-14.585

	2016	2015
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingsopbrengsten	655	-12.093
Premies	-1.408	-2.515
Waardeoverdrachten	-31	61
Kosten	0	0
Uitkeringen	212	246
Sterfte	650	427
Arbeidsongeschiktheid	185	128
Reguliere mutaties	-48	-48
Toeslagverlening	-4	-272
(Overige) incidentele mutaties voorziening	-177	-680
Andere oorzaken	-286	161
	-252	-14.585

Resultaatbestemming

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2016 als volgt te verdelen:

	2016
	x € 1.000
Reserve algemene risico's	824
Bestemmingsreserve cao-partijen (voorheen WGA-hiaat)	-209
Overige reserve	-867
	-252

Risicoparaagraaf

(bedragen in duizenden euro)

In de risicoparaagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparaagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met, bestuur, waarmerkend actuaris en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2016 van 117,8% en 2015 van 116,7%.

	2016 strategisch		2015 strategisch	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	7.025	2,4	8.477	1,7
Zakelijke waarden risico (S2)	41.706	14,0	38.778	13,1
Valutarisico (S3)	3.301	1,1	6.380	0,3
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	12.441	4,2	5.219	1,1
Verzekeringstechnisch risico (S6)	7.488	2,5	6.943	0,4
Concentratierisico (S8)	0	0,0	3.781	0,1
Actief beheer risico (S10)	638	0,2	601	0,0
Diversificatie-effect	-19.363	-9,0	-23.199	0,0
Vereist eigen vermogen	53.236	17,8	46.980	16,7
Feitelijke dekkingsgraad		108,3		108,8
Beleidsdekkingsgraad		105,7		111,2
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Vereist eigen vermogen		117,8		116,7

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2016 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2016 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 105,7%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2015 van 111,2%, is de beleidsdekkingsgraad afgenomen met 5,5%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 14,2.

Duratie van de pensioenverplichtingen 17,6.

Voor de vaststelling van het renterisico bij het vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille. De genoemde afdekkingspercentages zijn op basis van de DNB-methodiek.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	17.488		17.488	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	7.972		11.720	
Renterisico	9.517	3,2	7.025	2,4
Afdekkingspercentage (B/A)		45,6		67,0

Derivaten

Het renterisico is afgedekt door middel van renteswaps. Het ongerealiseerd resultaat bedraagt 16.243. Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden verlengd van 10,3 naar 14,2 jaar.

Met behulp van deze derivaten wordt het strategisch afdekkingspercentage vorm gegeven. Strategisch dekt het fonds volgens het beleggingsmandaat 52,5% (2015: 52,5%) van het renterisico van haar verplichtingen af.

De cijfers uit bovenstaande tabel zijn niet zomaar vergelijkbaar. De feitelijke renteafdekking is berekend op de marktrente. De strategische renteafdekking is echter berekend met zogenaamde UFR-rente. Laatstgenoemde is aanzienlijk stabielere dan de marktrente. Daardoor laat hetzelfde beleid een afdekking zien van 45,6% op de marktrente en tegelijkertijd 66,4% op UFR-rente. Met onze vermogensbeheerder wordt nader afgestemd dat dit soort cijfers in volgende jaarverslagen beter vergelijkbaar moeten zijn, en dat goed zichtbaar gemaakt moet worden dat onze feitelijke renteafdekking binnen onze bandbreedte ligt.

Hoogte buffer

Op basis van de vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 9.517 (3,2%) en voor het strategisch renterisico 7.025 (2,4%) ultimo 2016.

Aandelen- en vastgoedrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefunds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Verdeling onroerende zaken, zakelijke waarden en overige beleggingen per categorie:</i>				
Beursgenoteerd vastgoed	26.192	19,4	30.805	31,4
Niet beursgenoteerd vastgoed	3.611	2,7	3.691	3,8
Ontwikkelde markten (Mature markets)	89.260	66,0	48.980	49,8
Opkomende markten (Emerging markets)	16.278	12,0	7.403	7,5
Commodities	0	0,0	7.361	7,5
	135.341	100,0	98.240	100,0

Derivaten

Het zakelijke waarden risico is niet afgedekt. Strategisch dekt het fonds haar zakelijke waarden risico ook niet af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het feitelijk aandelen- en vastgoedrisico bedraagt 43.788 (14,7%) en voor het strategisch aandelen- en vastgoedrisico 41.706 (14,0%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valuta koersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Onroerende zaken naar valuta voor afdekking met derivaten:</i>				
Euro	28.184	94,6	28.184	81,7
Britse pound sterling	1.619	5,4	6.312	18,3
	29.803	100,0	34.496	100,0
<i>Onroerende zaken naar valuta na afdekking met derivaten:</i>				
Euro	29.803	100,0	34.496	100,0
	29.803	100,0	34.496	100,0
<i>Zakelijke waarden naar valuta voor afdekking met derivaten:</i>				
Euro	41.864	39,7	29.357	52,1
Amerikaanse dollar	53.687	50,9	19.363	34,3
Canadese dollar	991	0,9	823	1,5
Japans yen	8.996	8,5	6.839	12,1
	105.538	100,0	56.383	100,0
<i>Zakelijke waarden naar valuta na afdekking met derivaten:</i>				
Euro	105.598	100,1	56.469	100,1
Amerikaanse dollar	-62	-0,1	-119	-0,2
Australische dollar	-1	0,0	2	0,0
Japans yen	2	0,0	31	0,1
	105.538	100,0	56.383	100,0
<i>Commodities naar valuta voor afdekking met derivaten:</i>				
Amerikaanse dollar	0	0,0	7.361	100,0
<i>Commodities naar valuta na afdekking met derivaten:</i>				
Euro	0	0,0	7.361	100,0

Vastrentende waarden

Alle vastrentende waarden zijn in euro (2015 idem).

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten. De post valutatermijntransacties bestaat uit de volgende transacties, omgerekend in euro's per 31 december 2016:

in miljoenen euro's	aankoop transacties	verkoop transacties
euro		
US dollar	-2.629	0
Australische dollar	4	-220
Japanse yen	0	52
Britse pound sterling	-35	1.724
	-2.660	1.556

Indien de afrekening van deze transacties op 31 december 2016 zou hebben plaatsgevonden dan zou het af te rekenen bedrag 818 lager uitvallen dan overeengekomen (ongerealiseerde resultaat van negatief 818. Strategisch dekt het fonds 81,6% van haar niet-euro beleggingen af.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 7.008 (2,3%) en voor het strategisch valuta risico 3.301 (1,1%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt niet meer in grondstoffen en loopt daarmee geen risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 0 (0,0%) en voor het strategisch grondstoffenrisico 0 (0,0%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	71.544	41,3	129.818	65,8
AA	48.452	28,0	37.517	19,0
A	17.897	10,3	13.769	7,0
BBB	33.240	19,2	15.377	7,8
Lager dan BBB	2.113	1,2	781	0,4
	173.246	100,0	197.262	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd < 1 jaar	19.967	11,5	5.383	2,7
Resterende looptijd <> 5 jaar	30.284	17,5	58.407	29,6
Resterende looptijd >= 5 jaar	122.995	71,0	133.472	67,7
	173.246	100,0	197.262	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd voor de rentegevoelige beleggingen die een creditspread groter dan 0% hebben. De buffer voor het feitelijk kredietrisico is 11.605 (3,9%) en voor het strategisch kredietrisico van 12.441 (4,2%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 7.488 (2,5%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 7.488 (2,5%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2016		2015	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Woningen	349	1,2	638	1,8
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	29.454	98,8	33.858	98,2
	29.803	100,0	34.496	100,0
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	29.803	100,0	34.496	100,0
	29.803	100,0	34.496	100,0

Grote posten: onroerende zaken van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in onroerende zaken:

Blue Sky Real Estate Europe Public Pass	26.190	87,9	30.805	89,3
Blue Sky Real Estate Europe Core Priv.	1.743	5,8	1.637	4,7

Zakelijke waarden

Verdeling zakelijke waarden per regio:

Europa	45.092	42,7	29.357	52,1
Noord-Amerika	31.710	30,0	12.783	22,7
Japan	10.299	9,8	6.839	12,1
Azië	962	0,9	0	0,0
Overig Pacific	1.197	1,1	0	0,0
Emerging markets	16.278	15,4	7.403	13,1
	105.538	99,9	56.382	100,0

Grote posten: zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden:

	2016		2015	
	€	%	€	%
Blue Sky Equity Europe & DME LC Passive	20.181	19,1	4.181	7,4
BLUE SKY Equity Europe Large Cap Active	16.432	15,6	21.088	37,4
BLUE SKY Equity Emerging Mkts. Active	16.278	15,4	7.403	13,1
Blue sky Equity USA Large Cap Enhanced	10.759	10,2	9.746	17,3
Blue Sky Equity Japan Large Cap Passive	8.996	8,5	6.839	12,1
Blue Sky Equity USA Large Cap Passive	6.887	6,5	0	0,0
Blue Sky Equity Global Low Vol	17.341	16,4	0	0,0
BLUE SKY Equity Europe Small Cap Active	0	0,0	4.088	7,3
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa	133.321	77,0	197.262	100,0
USA	35.316	20,4	0	0,0
Opkomende markten	4.609	2,7	0	0,0
	173.246	100,0	197.262	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:

Blue Sky Fixed Income EMU Govt. Debt AAA	60.282	34,8%	73.539	37,3
Blue Sky Passive Long Duration EMU Govt. Debt AAA	34.728	20,0%	57.921	29,4
Blue Sky Active Global Credits	60.378	34,9%	0	0
BLACKROCK Eur Credit Bond Index Fund	0	0,0%	65.801	33,4

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden. In boekjaar 2015 werd wel een additionele buffer voor concentratierisico becijferd. Het betroffen landenconcentraties binnen de vastrentende waarden portefeuille die meer dan 2% van de totale marktwaarde van de beleggingsportefeuille in beslag namen en een slechtere rating dan AAA hadden. Conform afstemming wordt hiervoor in boekjaar 2016 geen additionele buffer meer becijferd.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 770 (0,3%) en voor het strategisch actief beheer risico van 638 (0,2%).

Vastgesteld te Tilburg, 27 juni 2017.

Het bestuur

Mevrouw C.H. Soons (Voorzitter)

Mevrouw A.J.A. Nuijten – Van Aard (secretaris)

De heer H.C.P.J. van Herpen

De heer H.W.J. Wendel

De heer H.J. Wuijten

De heer P.H.C. van Drunen

De heer A.J.M. Jansen

De heer H.A. Kempen

Overige gegevens

Financiering

Ter financiering van de pensioenregeling ontvangt het pensioenfonds van de aangesloten ondernemingen een premie van 24,0% van de voor de betreffende deelnemer geldende pensioengrondslag. Het bestuur kan, gehoord de actuaris, een (tijdelijke) korting op deze premiepercentages vaststellen.

Uitvoering

Vermogensbeheer

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor het beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan. Het bestuur heeft een beleggingscommissie gevormd, die tot taak heeft het beleggingsbeleid voor te bereiden en te controleren. Het vermogensbeheer en de beleggingsadministratie worden verzorgd door Blue Sky Group.

Administratie

De pensioen- en de financiële administratie worden uitgevoerd door AZL te Heerlen. Verder zijn de actuariële advisering en de uitvoerende werkzaamheden van het fonds ook opgedragen aan AZL te Heerlen. De controle van de jaarrekening is uitgevoerd door Mazars Paardekooper Hoffman Accountants N.V. te Rotterdam. De certificering voor boekjaar 2016 is opgedragen aan Mercer Nederland B.V. te Amstelveen.

Actuariële Verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de schoen-, leder- en lederwarenindustrie te Tilburg is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de schoen-, leder- en lederwarenindustrie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 0,6 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 60 duizend te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk Vereist Eigen Vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal Vereist Eigen Vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 waaraan niet wordt voldaan omdat het aanwezige vermogen lager is dan het Vereist Eigen Vermogen

Met betrekking tot artikel 128 en 129 merk ik op dat over 2016 de betaalde premie lager is uitgevallen dan de gedempte kostendekkende premie. Op basis van de inschatting vooraf (in 2015) was de feitelijke premie wel toereikend.

Met betrekking tot artikel 138 en 139 heb ik geconstateerd dat het Vereist Eigen Vermogen ultimo 2016 hoger is dan bij ingang van de herstelperiode en boven de bandbreedte die het fonds in het kader van de korte termijn risicohouding heeft geformuleerd. Dit wordt met name veroorzaakt door een toename van het kredietrisico. Het bestuur van het pensioenfonds heeft mij aangegeven dat in 2016 geen doelbewuste vergroting van het beleggingsrisico in een herstelperiode heeft plaatsgevonden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is 105,7%.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de schoen-, leder- en lederwarenindustrie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het Vereist Eigen Vermogen.

Amstelveen 27 juni 2017

Ir. M.W. Heemskerk AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie

Verklaring over de jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie (hierna ook: "het pensioenfonds") statutair gevestigd te Tilburg gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie op 31 december 2016 en van de staat van baten en lasten over 2016 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016;
2. de staat van baten en lasten over 2016; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Schoen-, Leder- en Lederwarenindustrie zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel. Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op een bedrag van circa € 1,6 miljoen. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze relevant is voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 48.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald

in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
Waardering van beleggingen	
<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan uit beleggingen in beleggingsfondsen en derivaten.</p> <p>In de jaarrekening zijn de gehanteerde waarderingmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.</p> <p>De waardering van de beleggingen is (deels) gebaseerd op modellen en bevat subjectieve elementen.</p>	<p>Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het:</p> <ul style="list-style-type: none"> – beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen bij de uitvoeringsorganisatie. Voor zover relevant en mogelijk hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II rapportage; – voor de beleggingsfondsen: vaststellen dat de waarderinggrondslagen van de beleggingsfondsen vergelijkbaar zijn met die van het pensioenfonds en dat de waarde per participatie volgens de laatste door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening overeenkomt met de door het pensioenfonds gehanteerde waarde; – voor de derivaten: beoordelen of de gehanteerde waarderingmethoden en technieken geschikt zijn om binnen de geldende verslaggevingsregels te komen tot de marktwaarde van deze beleggingen en het beoordelen van de uitkomsten van de waarderingmodellen waarbij een eigen waarderingsspecialist is ingeschakeld; – toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.
Waardering van de technische voorzieningen	
<p>De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen, zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds.</p> <p>In de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderinggrondslagen weer.</p>	<p>Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerend actuaris. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven. Voorts hebben wij met de certificerend actuaris gesproken over zijn bevindingen en zijn certificeringsrapport.</p> <p>Door ons is tevens nagegaan of:</p> <ul style="list-style-type: none"> – de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerend actuaris worden gehanteerd bij het certificeren van de technische voorziening voor pensioenverplichtingen, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregeling zijn opgesteld;

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
	<ul style="list-style-type: none"> – de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's; – de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast; – de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie bestaande uit het voorwoord, meerjarenoverzicht, rapport Raad van Toezicht, verslag van het verantwoordingsorgaan, toekomstvisie PSL, overige gegevens, organisatie pensioenfonds en bijlage.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden Van Het Bestuur Met Betrekking Tot De Jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Rotterdam, 30 juni 2017

Mazars Paardekooper Hoffman Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs. C.A. Harteveld RA

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het bestuur PSL is paritair samengesteld en bestaat uit zes personen. Daarvan zijn drie bestuurders van werkgeverszijde, twee van werknemerszijde en één vertegenwoordiger namens pensioengerechtigden. In het verslagjaar was mevrouw C. Soons werkgeversvoorzitter van het bestuur.

Bestuursmodel en versterking governance

Het bestuur heeft in het verslagjaar de focus gelegd op de versterking van de governance van het fonds. Besloten is om het paritaire bestuursmodel te handhaven met zes paritaire bestuursleden. In aanvulling op het paritaire bestuursmodel zijn twee onafhankelijke deskundige bestuursleden aan het bestuur toegevoegd.

Eén onafhankelijk deskundig bestuurslid heeft het vermogensbeheer als specifiek aandachtsgebied. Eén onafhankelijk deskundig bestuurslid heeft het risicomanagement als specifiek aandachtsgebied.

In het verslagjaar heeft het bestuur naast vorengenoemde wijzigingen voorrang gegeven aan de invulling van de binnen het bestuur per 1 januari 2016 bestaande twee vacatures voor paritaire bestuursleden. In het eerste kwartaal van 2017 hebben de voordrachten aan DNB plaatsgevonden van de twee nieuwe paritaire bestuursleden en de twee nieuwe onafhankelijke bestuursleden. In aansluiting op van DNB verkregen goedkeuring hebben de benoemingen van de vier nieuwe bestuursleden eveneens in het eerste kwartaal van 2017 plaatsgevonden.

Ter versterking van de governance heeft het bestuur in 2016 besloten om voor zowel de beleggingscommissie als de commissie risicomanagement en uitbesteding een onafhankelijk deskundigbestuurslid te benoemen als commissievoorzitter. Het aantal leden van de beleggingscommissie en de commissie risicomanagement en uitbesteding is na de benoemingen van de nieuwe bestuursleden in het eerste kwartaal van 2017 uitgebreid van drie naar vier leden.

Het bestuur heeft in het verslagjaar besloten om de toekomstdiscussie binnen het bestuur in 2017 te intensiveren. De tijdelijke commissie Toekomst PSL is per 1 januari 2017 omgevormd in de werkgroep Toekomst PSL. Het aantal leden van de werkgroep is uitgebreid naar vijf leden en de vergaderfrequentie van de werkgroep is in 2017 opgevoerd.

Vanwege de invoering van het nieuwe Pensioenreglement 2016 heeft het bestuur de tijdelijke commissie Nieuwe wetgeving per 1 januari 2016 opgeheven.

Wijzigingen in bemensing bestuur en commissies

Mevrouw N. Nuijten heeft haar lidmaatschap van de beleggingscommissie in het verslagjaar beëindigd en heeft tevens aangekondigd haar bestuursfunctie in de loop van 2017 beëindigen. Vanwege het aangekondigde vertrek van mevrouw Nuijten heeft de statutair bepaalde jaarlijkse voorzitterswisseling per 1 januari 2017 niet plaatsgevonden. Op verzoek van het bestuur bekleedt mevrouw C. Soons ook in 2017 de functie van werkgeversvoorzitter van het bestuur. Mevrouw Nuijten bekleedt tot haar vertrek de functie van werknemerssecretaris van het bestuur. Beide bestuursleden vormen in 2016 en 2017 het dagelijks bestuur van het fonds.

De heer T. Katerberg (bestuurslid namens CNV Vakmensen) heeft per 1 januari 2016 zijn bestuursfunctie beëindigd. Door het vertrek van de heer Katerberg zijn vacatures ontstaan in het bestuur, de beleggingscommissie, de commissie Risicomanagement en uitbesteding en de tijdelijke commissie Toekomst PSL.

Dhr. P. van Drunen is in december 2015 als aspirant bestuurslid (namens de Federatie van Nederlandse Lederwaren- en Schoenfabrikanten) in functie getreden. Per 8 maart 2017 heeft zijn benoeming als bestuurslid (werkgeversvertegenwoordiger) plaatsgevonden en is hij tevens toegetreden tot de beleggingscommissie. Dhr. Van Drunen heeft eerder tot april 2014 de functie van bestuurslid namens de Federatie van Nederlandse Lederwaren- en Schoenfabrikanten bekleed.

De heer H. Wuijten is in oktober 2016 als aspirant bestuurslid (namens CNV Vakmensen) in functie getreden. Zijn benoeming als bestuurslid (werknemersvertegenwoordiger) heeft plaatsgevonden per 8 maart 2017. Hij is tevens per die datum toegetreden tot de beleggingscommissie en de werkgroep Toekomst PSL.

De heer A. Jansen is per 6 februari 2017 benoemd als onafhankelijk bestuurslid en tevens onafhankelijk voorzitter van de commissie risicomanagement en uitbesteding. Daarnaast is de heer Jansen als onafhankelijk lid toegetreden tot de werkgroep Toekomst PSL.

De heer H. Kempen is per 8 maart 2017 benoemd als onafhankelijk bestuurslid en tevens onafhankelijk voorzitter van de beleggingscommissie. Vanaf 1 juni 2015 tot aan zijn benoeming in het bestuur heeft de heer Kempen de beleggingscommissie als extern adviseur ondersteund. Tevens heeft de heer Kempen in het verslagjaar als extern adviseur de ondersteuning van de commissie risicomanagement en uitbesteding verzorgd.

Aftreedschema:

Naam	Namens	Einddatum zittingstermijn
Mw. A. Nuijten-van Aard	Werknemers	01-09-2017
Mw. C.H. Soons	Werkgevers	01-03-2018
Dhr. H.C.P.J. van Herpen	Pensioengerechtigden	01-09-2018
Dhr. H.W.J. Wendel	Werkgevers	01-03-2019
Dhr. H.J. Wuijten	Werknemers Aspirant bestuurslid	01-09-2019
Dhr. P.H.C. van Drunen	Werkgevers Aspirant bestuurslid	01-03-2020

Bestuurscommissies

Het bestuur van PSL wordt ondersteund door de volgende commissies:

- Dagelijks bestuur
- Beleggingscommissie
- Communicatiecommissie
- Commissie risicomanagement en uitbesteding
- Tijdelijke commissie Toekomst PSL (2016) / werkgroep Toekomst PSL (vanaf 2017)

Raad van toezicht

Het intern toezicht van het fonds wordt uitgeoefend door een raad van toezicht, bestaande uit drie onafhankelijke leden. De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad is ten minste belast met het toezien een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Tevens heeft de raad van toezicht goedkeuringsrechten op een aantal beleidsterreinen. De taken en bevoegdheden van de raad evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgesteld in de statuten van het fonds en het reglement raad van toezicht. De raad van toezicht bestond in het verslagjaar uit de heer F. Keun (voorzitter), de heer H. Rijken en de heer C. Tromp. In december 2016 heeft de heer Keun aangekondigd in 2017 (per nader te bepalen datum) zijn functie in de raad van toezicht te zullen beëindigen. De raad van toezicht heeft de benodigde acties ondernomen om de ontstane vacature in de raad in te vullen. De benoeming zal naar verwachting in het tweede kwartaal van 2017 plaatsvinden.

De raad van toezicht heeft een plan van aanpak voor het intern toezicht bij PSL opgesteld en afgestemd met het bestuur. De raad van toezicht rapporteert zijn bevindingen schriftelijk aan het bestuur. Voor een samenvatting van de rapportage van de raad van toezicht alsmede de reacties van het bestuur en het verantwoordingsorgaan hierop wordt verwezen naar pagina 41.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan een verantwoordingsorgaan zoals bedoeld in de Wet versterking bestuur pensioenfondsen en de Pensioenwet. De taken en bevoegdheden van dit orgaan evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het reglement van het verantwoordingsorgaan. De leden worden benoemd voor de duur van vier jaar en worden als zodanig niet bezoldigd, maar ontvangen vacatiegeld en een reiskostenvergoeding.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit vijf leden: mevrouw G. van Bree (voorzitter namens werkgevers), mevrouw J. van der Velden (namens deelnemers), de heer M. Bakkers (namens pensioengerechtigden) en de heer J. Hoogenbosch (namens pensioengerechtigden). In het verslagjaar is sprake van één vacature (namens pensioengerechtigden) in het verantwoordingsorgaan.

Binnen het verantwoordingsorgaan is sinds 2015 sprake van een vacature. Het verantwoordingsorgaan heeft in december 2015 aan het bestuur kenbaar gemaakt deze vacature in te willen invullen. Tevens hebben in het verslagjaar de heer Bakkers (per juli 2017) en de heer Hoogenbosch (per nader te bepalen datum) aangekondigd hun functie in het verantwoordingsorgaan te zullen beëindigen. Het bestuur en het verantwoordingsorgaan hebben in het verslagjaar de benodigde acties ondernomen om de bestaande / aangekondigde vacatures in het verantwoordingsorgaan in te vullen. De benoemingen zullen naar verwachting in het tweede kwartaal van 2017 plaatsvinden.

Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over het handelen van het bestuur in algemene zin, het door het bestuur uitgevoerde beleid over het betreffende kalenderjaar en de beleidskeuzes die betrekking hebben op de toekomst. Voor het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2016 wordt verwezen naar pagina 45.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de jaarverslaglegging.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer van PSL en het strategisch beleggingsadvies zijn ondergebracht bij Blue Sky Group (BSG).

Advisering en certificering

Het bestuur heeft de bestuursadviesing en -ondersteuning uitbesteed aan AZL. In het verslagjaar zijn de adviserende actuariële werkzaamheden uitgevoerd door AZL-Actuarium en de adviserende werkzaamheden op het gebied van beleggingen door Kempen Management & Consultancy (adviesing en countervailing power).

De controle van de jaarrekening is toevertrouwd aan Mazars. De actuariële certificering is belegd bij Mercer.

Bestuur per 31 december 2016

<i>Leden werkgevers</i>	<i>Functie</i>	<i>Namens</i>
mw. mr. C.H. Soons geboortejaar 1965	Voorzitter even jaren en secretaris oneven jaren	Federatie van Nederlandse Lederwaren- en Schoenfabrikanten
dhr. drs. H.W.J. Wendel geboortejaar 1971	Bestuurslid	Federatie van Nederlandse Lederfabrikanten
dhr. drs. P.H.C. van Drunen geboortejaar 1954	Aspirant bestuurslid	Federatie van Nederlandse Lederwaren- en Schoenfabrikanten
<i>Leden werknemers</i>	<i>Functie</i>	<i>Namens</i>
mw. A. Nuijten-van Aard geboortejaar 1954	Voorzitter oneven jaren Secretaris even jaren	FNV
Dhr. H.J. Wuijten geboortejaar 1956	Aspirant bestuurslid	CNV Vakmensen
<i>Leden pensioengerechtigden</i>	<i>Functie</i>	<i>Namens</i>
dhr. mr. H.C.P.J. van Herpen geboortejaar 1959	Bestuurslid	Pensioengerechtigden
Voorzitter 2016:	mw. mr. C.H. Soons	
Secretaris 2016:	mw. A. Nuijten-van Aard	

Verantwoordingsorgaan per 31 december 2016

<i>Leden</i>	<i>Functie</i>	<i>Namens</i>
mw. G.D.M. van Bree geboortejaar 1956	Voorzitter	Werkgevers
mw. J. van der Velden geboortejaar 1972	Lid	Actieven
dhr. M. Bakkers geboortejaar 1939	Lid	Pensioengerechtigden
dhr. J.L.B. Hoogenbosch geboortejaar 1937	Lid	Pensioengerechtigden
vacature	Lid	Pensioengerechtigden

Raad van toezicht per 31 december 2016

<i>Leden</i>	<i>Functie</i>
dhr. ir. F. Keun geboortjaar 1945	Voorzitter
dhr. ir. H. Rijken geboortjaar 1955	Lid
dhr. drs. A.C. Tromp geboortjaar 1958	Lid

Organisatie

Communicatiecommissie	mw. mr. C.H. Soons, mw. A. Nuijten-van Aard en dhr. H. van Herpen
Beleggingscommissie	dhr. drs. H.W.J. Wendel twee vacatures
Commissie Risicomanagement en uitbesteding	mw. mr. C.H. Soons en mw. A. Nuijten-van Aard vacature
Tijdelijke commissie Toekomst PSL	mw. A. Nuijten-van Aard, mw. mr. C.H. Soons, en dhr. drs. H.W.J. Wendel vacature
Tijdelijke commissie Nieuwe wetgeving	Deze commissie is per 1 januari 2016 opgeheven
Accountant	dhr. drs. C.A. Hartevelde RA, Mazars N.V. te Rotterdam
Actuaris	mw. msc. E. Muijres AAG, AZL te Heerlen ir. M.W. Heemskerk AAG, Mercer Nederland B.V. te Amstelveen (certificerend)
Adviseur beleggingscommissie	vanaf 1 juni 2015 tot 8 maart 2017 Kempen Management & Consultancy (advisering en countervailing power) Blue Sky Group (strategisch beleggingsadvies)
Adviseur commissie Risicomanagement en uitbesteding	vanaf 1 januari 2016 tot 31 december 2016 Kempen Management & Consultancy
Adviseur communicatiecommissie	AZL te Heerlen
Administratie en bestuursadvisering	AZL te Heerlen
Vermogensbeheer	Blue Sky Group te Amstelveen

Bijlage

Begrippenlijst

Pensioenen

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. Ook wel bedrijfsplan genoemd. Hierin komen drie hoofdonderwerpen aan de orde: de wijze van vaststelling van de verplichtingen jegens de deelnemers, de beleggingsportefeuille en het intern risicobeheersingssysteem.

Accounting standaarden

Raamwerk van verslaggevingsregels voor het opstellen van een jaarrekening en jaarverslag. Met ingang van het verslagjaar 2005 moeten alle beursgenoteerde ondernemingen, banken en verzekeringsmaatschappijen hun geconsolideerde jaarrekening volledig inrichten op basis van International Accounting Standards (IAS), door de IAS Board omgedoopt in International Financial Reporting Standards (IFRS). Het doel van IFRS is om de transparantie en internationale vergelijkbaarheid van de externe financiële verslaggeving te verbeteren. Niet beursgenoteerde rechtspersonen hebben de keuze om of IFRS toe te passen, of de Nederlandse Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Actuariële grondslagen

Dit zijn de veronderstellingen die de actuaris gebruikt bij de vaststelling van de pensioenverplichtingen en de pensioenpremie. Deze veronderstellingen hebben onder meer betrekking op de gehanteerde rekenrente, de kansstelsels en de kostenopslagen.

Actuaris

Een actuaris kan antwoord geven op de vraag wat de toekomst aan pensioenuitkeringen gaat kosten. De actuaris is bij uitstek degene die financiële risico's op de agenda plaatst en adequate oplossingen bedenkt.

ALM

Asset Liability Management-studie (ALM-studie) Deze studie geeft inzicht in de toekomstige ontwikkelingen van de rechten en verplichtingen van een pensioenfonds en biedt een pensioenfondsbestuur de mogelijkheid diverse beleidsvariabelen (zoals beleggingsbeleid, premiebeleid en toeslagbeleid) in hun onderlinge samenhang te evalueren.

Autoriteit Financiële Markten

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is een bij wet ingesteld toezichhoudend orgaan dat toezicht houdt op het gedrag van de gehele financiële marktsector. De AFM is toezichhouder op de pensioenfondsen voor zover het gaat om het effectentypisch gedragstoezicht.

Beleidsdekkingsgraad

De mate waarin de toegezegde pensioenverplichtingen zijn gedekt door aanwezig vermogen berekend op basis van een 12-maandelijks gemiddelde.

Code pensioenfondsen

De Code pensioenfondsen is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor 'goed pensioenfondsbestuur'. De Code is wettelijk verankerd en is in werking getreden op 1 juli 2014. Het doel van de Code is het bewustzijn van 'goed pensioenfondsbestuur' te stimuleren bij bestuurders, leden van het verantwoordingsorgaan en leden van de raad van toezicht. Pensioenfondsen mogen de Code naleven volgens het pas-toe-of-leg-uit beginsel. Gemotiveerd afwijken van de Code is mogelijk, maar dient in het jaarverslag te worden toegelicht.

Compliance

Het toezien op de naleving van wettelijke regels en de gedragscode die het pensioenfonds zelf heeft opgesteld met het oogmerk reputatieschade te voorkomen.

Compliance-officer

De compliance-officer houdt toezicht op de deugdelijkheid en effectiviteit van interne regels en procedures en op de naleving van de gedragscode van het fonds. Het bestuur van het pensioenfonds benoemt een compliance-officer. De compliance-officer vervult een onafhankelijke rol binnen het pensioenfonds.

Contante waarde

De waarde op dit moment van een toekomstige geldstroom, rekening houdend met een bepaalde rentevoet.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan, dat onder andere het naleven van de Pensioenwet bewaakt.

Dekkingsgraad

Een maatstaf voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad is de verhouding tussen het aanwezige vermogen (AV) en de voorziening verplichtingen (VPV) van het fonds, uitgedrukt in een percentage: $\text{Dekkingsgraad} = \text{AV} / \text{VPV} \times 100\%$. Hierbij is het aanwezige vermogen (AV): het totaal van de activa minus de kortlopende schulden. Hierbij zijn de verplichtingen (VPV): de voorziening pensioenverplichtingen eigen rekening.

Franchise

Het deel van het pensioengevend salaris dat voor de pensioenberekening buiten beschouwing wordt gelaten. Dit salarisdeel wordt geacht door de AOW-uitkering voldoende van pensioen te worden voorzien.

Gedempte premie

De kostendekkende premie gebaseerd op de rentetermijnstructuur is gevoelig voor renteveranderingen. Hierdoor ontstaan fluctuaties van deze kostendekkende premie. Om dit effect te voorkomen biedt het raamwerk van de PW en het FTK de mogelijkheid om premiedemping te bewerkstelligen. Het is daarbij toegestaan om af te wijken van de rentetermijnstructuur als rekenrente bij de vaststelling van de feitelijke premie.

Gedragscode

De gedragscode bevat voorschriften voor bestuurders en eventuele adviseurs van het pensioenfonds ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige vertrouwelijke informatie. Deze informatie betreft voor een belangrijk deel de beleggingstransacties namens het fonds.

Haalbaarheidstoets

Op grond van artikel 143 van de pensioenwet voert een pensioenfonds periodiek (jaarlijks) een haalbaarheidstoets uit. De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van extra hoge risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijdensrisico van deelnemers en invaliditeitsrisico's.

Indexatie

Hieronder wordt verstaan de aanpassingen van de ingegane pensioenen en/of (premiëvrije) aanspraken op basis van de stijging of daling van een indexcijfer dan wel een vast percentage.

Kansstelsels

Dit zijn veronderstellingen met betrekking tot sterftekansen, invalideringskansen, ontslag, gehuwdheid en individuele loonontwikkeling.

Middelloonregeling

Bij deze regeling wordt voor elk dienstjaar een percentage pensioen toegekend dat is gerelateerd aan de pensioengrondslag van het desbetreffende dienstjaar. Het te bereiken pensioen is in deze regeling gerelateerd aan het gemiddelde, geïndexeerde loon gedurende de opbouwperiode.

nFTK

Nieuw financieel toetsingskader. Benaming van het nieuwe toezichtregime dat vanaf 1 januari 2015 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Het nFTK is opgenomen in de Pensioenwet.

Omkeerregel

Over de pensioenaanspraken die een werknemer opbouwt heeft ingevolge de Wet op de loonbelasting geen belasting te worden afgedragen. De pensioenuitkeringen worden te zijner tijd weer wel belast. Deze regel wordt ook wel de "omkeerregel" genoemd. Om van deze faciliteit gebruik te kunnen maken moeten deze aanspraken onder andere voldoen aan artikel 18 van de Wet op de Loonbelasting.

Overrendement / overrente

Het positieve verschil tussen het inkomensrendement van het fonds en de rekenrente.

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover pensioen wordt toegekend. Vaak is dit het voor pensioen meetellende salaris minus de franchise.

Premiëvrije aanspraken

Indien het deelnemerschap aan een pensioenregeling eindigt, anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioenleeftijd, verkrijgt de gewezen deelnemer een premie-vrije aanspraak op ouderdomspensioen en partnerpensioen.

Middelloonregeling

Bij deze regeling wordt voor elk dienstjaar een percentage pensioen toegekend dat is gerelateerd aan de pensioengrondslag van het desbetreffende dienstjaar. Het te bereiken pensioen is in deze regeling tot 2015 gerelateerd aan het gemiddelde, geïndexeerde loon gedurende de opbouwperiode. Vanaf 2015 is het te bereiken pensioen gerelateerd aan de consumentenprijsindex.

Raad van Toezicht

Met ingang van 1 juli 2014 wordt het intern toezicht bij een bedrijfstakpensioenfonds, dat niet volledig is verzekerd bij een verzekeraar en dat een paritair bestuur heeft, uitgeoefend door een raad van toezicht. Deze raad bestaat tenminste uit drie onafhankelijke deskundigen. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag. De raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde. Aan de goedkeuring van de raad van toezicht zijn onderworpen de besluiten van het bestuur tot vaststelling van: het jaarverslag en de jaarrekening; de profielschets voor bestuurders; het beleid inzake beloningen, met uitzondering van de beloning van de raad van toezicht; gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds; liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds; samenvoeging van pensioenfonds en het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm.

Reële rente

Het verschil tussen het fondsrendement en de (loon- of prijs-)inflatie. Bij de premiestelling wordt verondersteld dat het fondsrendement ten minste gelijk is aan de som van de rekenrente en de inflatie. In dat geval kan de last uit hoofde van indexering worden gefinancierd uit het verschil tussen het fondsrendement en de rekenrente.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

Solvabiliteit

Het vermogen om (nu en op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Toeslagverlening

Hieronder wordt verstaan de aanpassingen van de ingegane pensioenen en/of (premienvrije) aanspraken op basis van de stijging of daling van een indexcijfer dan wel een vast percentage.

Uniform Pensioenoverzicht

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) informeert een (gewezen) deelnemer en zijn/haar eventuele partner over zijn/haar huidige en toekomstige pensioensituatie. Alle pensioenfonds en verzekeraars gebruiken dezelfde indeling van het UPO. Hierdoor zijn de bedragen uit de overzichten makkelijk vergelijkbaar. Ook kunnen de bedragen uit de verschillende overzichten eenvoudig bij elkaar worden opgeteld.

Verantwoordingsorgaan

Orgaan waaraan het bestuur van het pensioenfonds jaarlijks verantwoording moet afleggen. In dit orgaan zijn de werkgevers, de deelnemers en de pensioengerechtigden vertegenwoordigd.

Het verantwoordingsorgaan is bevoegd jaarlijks een oordeel te geven over: het handelen van het bestuur in algemene zin; het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar; en beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben.

Tevens adviseert het verantwoordingsorgaan het bestuur, gevraagd of uit eigen beweging, over: het beleid inzake beloningen; vorm en inrichting van het intern toezicht; de profielschets voor leden van de raad van toezicht; het vaststellen en wijzigen van een interne

klachten- en geschillenprocedure; het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid; gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds; liquidatie, fusie of splitsing van het fonds; het opstellen, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsreglement; het omzetten van het fonds in een andere rechtsvorm en het disfunctioneren van het bestuur na melding hierover door de raad van toezicht.

Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse wordt door de actuaaris de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een fonds een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevingstafel wordt verwacht. Voor het partner- en wezenpensioen loopt het fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook kan het invaliditeitsrisico worden gerekend tot de verzekeringstechnische risico's van fondsen.

Voorziening pensioenverplichtingen

Dit is de, met inachtneming van kansstelsels en rekenrente, vastgestelde balanspost die de gekapitaliseerde waarde van de opgebouwde pensioenen aangeeft.

Waardeoverdracht

Het overdragen van de waarde van de verkregen aanspraken door de pensioenuitvoerder van de oude werkgever aan de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever, die voor deze waarde extra deelnemersjaren aan de pensioenregeling c.q. nieuwe pensioenaanspraken van de betreffende deelnemer toekent.

Beleggingen

Asset-Liability-Management (ALM)

Risicomanagement van de balans van een pensioenfonds tussen de activa en de passiva.

Beleggingsbeleid

Een pensioenfonds is verplicht om op prudente wijze te beleggen. Het beleggingsbeleid van een pensioenfonds is enerzijds gericht op het zo veel mogelijk uitsluiten van beleggingsrisico's en anderzijds op het behalen van een zo hoog mogelijk rendement. Bovendien moet de afstemming van beleggingen op de pensioenverplichtingen goed zijn: het pensioenfonds moet op elk moment aan haar uitkeringsverplichtingen kunnen voldoen. Om optimaal aan deze uitgangspunten te voldoen is een juiste samenstelling van de beleggingsmix noodzakelijk, die met behulp van een ALM-studie kan worden vastgesteld.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over beleggingscategorieën, waaronder zakelijke en vastrentende waarden en deelcategorieën daarvan.

Benchmark

Een maatstaf voor de beoordeling en vergelijking van de performance van beleggers met elkaar.

Derivaten

Beleggingsproducten, zoals opties en futures, die afgeleid zijn van onderliggende producten met een gemeenschappelijk kenmerk een beperkte levensduur en een vaste eindprijs.

Duration

Aanduiding van de koersgevoeligheid van vastrentende waarden als gevolg van veranderingen in de rentestand.

Optie

Het recht om gedurende of aan het einde van een afgesproken periode een zekere hoeveelheid van een onderliggende waarde te kopen of verkopen tegen een afgesproken prijs.

Over/onderweging

Een hoger of lager belang in een beleggingscategorie dan overeenkomt met de normverdeling van het pensioenfonds.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Performancetoets

Het gemiddelde van de door een bedrijfstakpensioenfonds behaalde beleggingsresultaten, gemeten over een langere periode. De performancetoets wordt bepaald door de som van opeenvolgende jaarlijkse z-scores, gedeeld door de wortel van het aantal jaren. Als de performancetoets van een bedrijfstakpensioenfonds over een periode van vijf jaar, nadat bij die uitkomst 1,28 is opgeteld, negatief is, kan de werkgever vrijstelling van de verplichtstelling verlangen. De eerste officiële performancetoets heeft in 2002 plaatsgevonden.

Total return

Het totaalrendement op beleggingen zijnde de directe en de indirecte beleggingsopbrengsten.

Vastrentende waarden

Obligaties, leningen op schuldbekentenis en hypothecaire leningen.

Volatiliteit

Beweeglijkheid van koersen/markten.

Zakelijke waarden

Aandelen en onroerende zaken.